

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Kasvatusteaduste õppekava

Merilin Maar

ÕPILASTE SOTSIAALSE STAATUSE SEOSSED VABA AJA JA
HUVITEGEVUSEGA HAAPSALU ÜLDHARIDUSKOOLIDE NÄITEL

Magistritöö

Juhendaja: Inger Kraav, PhD

Läbiv pealkiri: Sotsiaalne staatus, vaba aeg ja huvitegevus

Tartu 2011

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö pealkiri on “Õpilaste sotsiaalse staatuse seosed vaba aja ja huvitegevusega Haapsalu üldhariduskoolide näitel”, mille raames uuriti sotsiaalse staatuse ja huvitegevuste, vaba aja tegevuste vahelisi võimalikke seoseid. Antud kvantitatiivse uurimistöö eesmärgiks oli uurida õpilaste sotsiaalse staatuse ja vaba aja tegevuste ning huvitegevuste vahelisi võimalikke seoseid Haapsalu linna 7. ja 8. klasside õpilaste näitel. Magistritöö koosneb teoreetilistest peatükkidest ning empiirilisest uurimusest. Teoreetilised peatükid käsitlevad sotsiaalset staatust, selle klassifikatsioone ja staatuste kirjeldusi ning huvitegevust, vaba aja tegevusi ja nende käsitlusi. Empiirilises uurimuses kasutati mõõtevahendina ankeeti, mis sisaldas sotsiomeetrilist testi ning küsimusi huvitegevustes ja vaba aja tegevustes osalemise kohta. Valim koosnes 186 Haapsalu üldhariduskoolide 7.-8. klasside õpilastest. Uuritavate aspektide vahel esinesid valdavalt statistiliselt nõrgad positiivsed seosed. Antud empiirilises uurimuses esines enam seoseid üldiste vaba aja tegevuste ja staatuste vahel kui huvitegevuste ja staatuste vahel. Märksõnad: *sotsiaalne staatus, vaba aja tegevused ja huvitegevused*.

Abstract

A title of the present master's thesis is Correlations Between Social Status and Leisure on the Example of School Education of Haapsalu Town. An aim of this present quantitative research was to find out correlations between social status and leisure on the example of seventh and eighth forms in Haapsalu town. The research included two parts in it: theoretical and empirical chapters. Theoretical parts introduced conceptions of social status, status and its classifications and descriptions, treatment of leisure. There was used a questionnaire in an empirical research for collecting data, which included sociometry and questions about participating in leisure activities. Sample included 186 students from seventh and eighth forms. Between those aspects of the research there were mostly statistically weak and positive correlations. There were more correlations between social status and leisure, which was not organized. Keywords: *social status, leisure*.

Sisukord

Sissejuhatus	5
Staatuse mõiste, klassifikatsioonid ja kirjeldus	7
Staatuse mõiste ja olemus	7
Staatuste klassifikatsioone.....	9
Staatuste kirjeldusi	12
Populaarne staatus	12
Tõrjutud staatus	12
Tähelepanuta ehk isoleeritud staatus.....	12
Vastuoluline staatus.....	13
Keskmine staatus.....	13
Vaba aja ja huvitegevuse mõiste ja käsitlused	14
Varasemad uuringud	16
Empiiriline uurimus	20
Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid.....	20
Valim.....	21
Protseduur.....	21
Mõõtevahend.....	22
Andmekogumismeetodid ja andmetöötuse põhimõtted	23
Tulemused.....	26
Staatused kahe sotsiomeetrilise testi kriteeriumi alusel	26
Huvitegevuste ja vaba aja tegevuste grupeeringud	26
Korrelatsioonanalüüs osalemissageduste ja sotsiomeetriliste staatuste vahel.....	27
Populaarseimad huvitegevused ja vaba aja tegevused	29
Korrelatsioonanalüüs huvitegevuste, vaba aja tegevuste ja selles osalejate vahel.....	31
Arutelu.....	34
I Hüpotees	34
II Hüpotees.	37
Uurimistöö kitaskohad	39
Tulemuste rakendatavus.....	40
Kasutatud kirjandus	41

Lisa 1. Ankeet.....	45
Lisa 2. Sotsiomaatriksi näidis	52
Lisa 3. Huvitegevuste statistilised andmed.....	53
Lisa 4. Huvitegevuste grupeeritud.....	55
Lisa 5. Vaba aja tegevuste statistilised andmed.....	58
Lisa 6. Vaba aja tegevuste grupeeritud.....	60

Sissejuhatus

Teismeiga on eluperiood, mil vaba aja kasutamine võib pakkuda arengu seisukohalt olulisi kogemusi, mis omakorda võivad mõjutada edasist täiskasvanu rolli omandamist ja antud eluetappi üleminekut. (Larson, 2001) See on periood, mil laste gruppide olemus muutub. (Smith et al. 2008) Kogemused, mis toovad endaga kaasa väljakutseid, keskendumist ja motiveeritust, hinnatakse arengut soodustavateks, rikastavateks teguriteks. Noor inimene areneb kui oma “eelnevate kogemuste summa” ning ajakasutuse andmed on üks võimalus, kuidas kvantifitseerida nende kogemusi. Ajakasutuse uurimisel ja hindamisel tuleb kaalutleda, kuidas iga indiviid võiks tulevikus oma kogemusi interpreteerida, sünteesida, kogemuste varal kasvada või kogemustest õppida. Ajakasutuse hindamine läbi erinevate tegevuste, annab kasuliku alguspunkti hindamaks edasiseid arengut puudutavaid kogemusi. (Larson, 2001)

Marshallile (1998) tuginedes omab vaba aja uurimine kahte suunitlust. Esimene neist on formaalne lähenemine, mis sisaldab empiirilisi uurimusi. Teiseks on palju ajaloolisi-teoreetilisi lähenemisi, mis küsivad küsimusi vaba aja olemuse ja varieeruva rolli muutumise kohta sotsiaalsete muutuste taustal. Vaba aeg ei ole olnud alati sotsioloogia valdkonna huviorbiidi keskmes – sotsioloogiline huvi hakkas kasvama 1990ndatel, mil hakkasid tõusvas joones tähtsust omandama meedia, sport, tarbimine ja kultuuriuuringud. (Marshall, 1998)

Õpilaste vaba aja kasutamine on oluline nii lapsevanematele kui seadlusandlikele organitele. Põhjuseks see, et mõnest aspektist lähtudes võib liigne vaba aeg osutada probleemiks ja olla riskikäitumise aluseks. Kui lapsel on liialt palju aega ja vabadust ilma vanemliku hooleta või järelvalveta, võivad nad hakata tegelema ajaviidetega, mille arendav külg on madal või täiesti puudulik. Kuid on ka võimalus, et laps on erinevate kohustuste ja tegevuste tõttu ülekoormatud – tal on keeruline valida paljude pakutavate tegevuste vahel, raske otsustada, kui palju igale neist aega pühendada ja kuidas balansseerida sotsiaalseid tegevusi sõprade ja õppetööga. (Wight et al., 2009)

Larson ja Verma (1999) viitavad, et 40-50% teismeliste päevasest ajakasutusest veedetakse huvitegevuse valdkonnas, mis kinnitab, et teismelistel on palju vaba aega.

Aja kasutamise uurimiseks on püstitatud mitmeid hüpoteese, kuid peamine, mis kajastub läbivalt antud temaatikas (teismelised, nende ajakasutus ja tegevustesse hõivatus), on koolivälise huvitegevuse positiivne väärtus sotsiaalses kontekstis, kus tegevus toimub. (Jacobs et al., 2004)

Isikud, kes osalevad või ei osale vastavas huvitegevuse valdkonnas, viitavad sarnaste huvidega sõprade omamisele. Koolivälised tegevused pakuvad õpilasele võimalust arendada ja tajuda oma identiteeti, seal hulgas isiku sotsiaalset identiteeti. Teismelised võivad valida vaba aja - ja huvitegevusi, mis kinnitavad isiku poolt väärtustatud aspekte ja lubavad end seostada teistega, kellele nad enese arvates meeldivad. (Eccles&Barber, 1999) Ecclesi ja Barberi (1999) väitel on tihti eeldatud, et konstruktiivsel ja struktuursel huvitegevusel on mitmeid positiivseid arengut mõjutavaid tulemusi – läbi selle on võimalik arendada ja praktiseerida sotsiaalseid, psühholoogilisi ja intellektuaalseid oskuseid; toetada sotsiaalselt tunnustatud ja väärtustatud gruppi kuulumist ning heaolu grupis; rajada sotsiaalseid võrgustikke nii teismeliste kui täiskasvanute seas, nii olevikus kui tulevikus; anda kogemusi väljakutsetega toimetulekuks.

Valikud huvitegevuse valdkonnas ja isiksuse arengu teooriad ning ka motivatsioon taanduvad arusaamale, et sotsiaalne tajutav on seotud sellega, kuidas teismelised kasutavad oma aega ja keda nad valivad oma sõpradeks. (Jacobs et al., 2004) Suhete kujunemisel ja eakaaslastevaheliste suhtete uurimisel selgub, kuidas sõbrunetakse ning kuidas suhted muutuvad ja ka laste omamine sotsiaalse kompetentsuse arengut mõjutab. (Salkind, 2008)

Suhted ja sõprussidemed muutuvad üha olulisemaks, kui lastest saavad varateismelised. (Larson&Richards, 1991) On teada, et suhted eakaaslastega muutuvad laste vanemaks saades kindlate seaduspärasuste alusel ning nendel suhetel on erinevatel eaperioodidel erinev ülesanne. (Tropp&Saat, 2010) Vanemad teismelised suhtlevad kaaslastega sagedamini ja pikemalt kui nooremad teismelised, seda nii koolis kui väljaspool kooli. Nii poiste kui tüdrukute puhul kasvab relatiivne positiivne sõprade mõju vanemates klassides, oletades et interaktsioon on muutunud rahuldust pakkuvamaks. (Larson&Richards, 1991) Suhete ja sõprussidemete arendamine on oluline, sest need noored, kellel on vastupidiselt raskusi sõprussidemete arendamise ja säilitamisega on altimad hälbivale ning agressiivsele käitumisele (Newcomb et al., 1993). Suhted klassikaaslastega on lapse terves psühho-sotsiaalses arengus määrava tähtsusega ning neil on oluline mõju lapse akadeemilisele edukusele. (Tropp&Saat, 2010) Laste suhted on seotud laste arenguga, mida mõjutavad aktsepteeritus ja tõrjutus kaaslaste poolt ning kahepoolsed suhted sõpradega. Teistele lastele meeldimine toetab positiivset arengut, samas kui “mittemeeldimine” on ohufaktoriks. (Hartup, 1996) Lapse võime luua positiivseid suhteid kaaslastega on väga oluline sotsiaalse arengu komponent. (Tropp&Saat, 2010)

Seega tuginedes erinevatele autoritele võib täheldada, et huvitegevuste ja vaba aja tegevuste roll teismelise elus on väga oluline, seda mitmest küljest ja ka sotsiaalsest aspektist.

Sotsiaalne aktsepteeritus ning suhted on seoses lapse arenguga. Käesolev uurimistöö käsitleb neid kahte aspekti koos – ühelt poolt vaba aja tegevusi ja huvitegevusi ning teisalt sotsiaalset staatust, millega seostub eelnevalt nimetatud sotsiaalne tajus ja sõpruskonna kujunemine. Vaba aja veetmist ja tegevusi on uuritud palju, samuti on uuritud sotsiaalseid staatuseid ja nende kujunemist.

Käesoleva uurimistöö oodatavaks resultaatiks on korrelatsioonide leidmine, mis peegeldaksid vaba aja tegevuste ja huvitegevuse seoseid sotsiaalse staatusega ning vastupidi staatuse seoseid huvitegevuse ja vaba aja tegevustega. Tulemuste põhjal võib oletada, et teatud vaba aja tegevuste ja huvitegevuste harrastamine, käib kaasas mõne kindla staatusega ja võibolla antud staatuse järjepideva säilitamisega. Mõjutajateks võivad olla näiteks õpilaste seltskond ja ühised arusaamad, mis eeldavad seltskonda kuulumisel konkreetsete tegevuste harrastamist. Vaadeldes suhetestruktuuri, võib selguda, et õpilased, kes on pealispidsemal populaarsusele rajaneval suhtlemisel aktiivsemad, on aktiivsed ka huvitegevuses ja/või vaba aja tegevustes osalemises. On ka võimalus, et sotsiaalse staatuse ja huvitegevuste ning vaba aja tegevuste vahel puuduvad selged seosed.

Uurimistöö koosneb kahest teoreetilist tausta tutvustavast peatükist, metoodika tutvustusest, tulemuste peatükist ja tulemuste arutelust. Esimene teoreetiline peatükk käsitleb staatuse mõistet, erinevaid klassifikatsioone ja uurimistöös kasutatava klassifikatsiooni staatuste kirjeldusi. Teine teoreetiline peatükk annab ülevaate vaba aja mõiste kasutamisest ja käsitlustest. Kolmas peatükk sisaldab endas uurimistöö metoodikat – valimit, mõõtevahendeid, protseduuri ja andmetöötluse põhimõtteid. Neljas peatükk kajastab saadud tulemusi ja viies peatükk tulemuste arutelu.

Staatuse mõiste, klassifikatsioonid ja kirjeldus

Staatuse mõiste ja olemus

Mida tähendab mõiste staatus? Staatus on positsioon ühiskonnas, mis tuleb ladinakeelsest sõnast *statum* ehk „seisund”. Ühiskonnas tähendab see kitsamas tähenduses inimese ametialast või üldist seisundit grupis. Laiemas mõistes inimese väärtust ja olulisust ülejäänud maailma silmis. (de Botton, 2004)

Sotsiaalne staatus (nimetatud ka lihtsalt staatus), on suhteline hinnang igale indiviidile koos kaasnevate õiguste, kohustuse ja eluviisiga sotsiaalses hierarhias, mis baseerub aul või perstiivil. Staatus võib olla omistatud ehk määratud sünniga, viitamata kaasasündinud võimetele. Staatus võib olla ka saavutatud, nõudes eriomadusi, isiku pingutusi ja staatuse

omandamist läbi konkurentsi. Omistatud staatus tugineb tüüpiliselt sool, vanusel, rassist, perekonnasuhetel, sünnil, samas kui saavutatud staatus võib põhineda haridusel, tööl, perekonnaseisul, saavutustel ja muudel teguritel. (Encyclopædia Britannica, 2011)

Ka Aimre (2001) jaotus kattub eelnevalt omistatud staatuste jaotusega, mille põhjal mõni staatus käib kaasas inimese sünniga - sugu, rass, perekond, rahvus, sünnikoht (ehk ettekirjutatud staatused). Saavutatud staatus sõltub sellest, mida inimene saavutada tahtis ja lõpuks saavutas. (Aimre, 2001) Lisaks jaotavad Nõmm ja Valgmaa (1995) staatuseid üldtunnustatuteks (nt. president) ja ühe grupi poolt hinnatud staatuseks (nt. kamba pealik).

Tuginedes Nõmmele ja Valgmaale (1995), siis nimetavad nad, et staatusega kaasnevad tavaliselt privileegid. Antud staatusest sõltuvad ka normid, millele vastaval staatusel olles käitutakse. Roll on normidega heakskiidetud toimingute süsteem, mida oodatakse teatud sotsiaalse staatusega isikutelt. Valdavalt igal gruppi kuuluval inimesel on positsioon. Mida suurem on grupp, seda selgemalt paiknevad inimesed sotsiaalses hierarhias. See tähendab, et mingil põhjusel on teatud positsioon kõrgemini väärtustatud kui teine. (Nõmm&Valgmaa, 1995)

Kaaslaste poolne tunnustus ning aktsepteerimine kujundab määra, millest tulenevalt üks või teine isik on meeldiv või arvestatav liige kaaslaste seltskonnas. Kõrgelt tunnustatud isikud on positiivselt oodatud enamiku oma kaaslaste poolt, samal ajal kui teised, kes on madalama populaarsusega, näivad negatiivsete ja ebameeldivatena. (Salkind, 2008)

Kaaslaste surve paneb isikuid tegema midagi sellist, mis on vastavas grupis populaarne, eemärgiga nendega sobituda. See võib olla mõjuvõimas ja liikumapanev jõud noorukieas ning tavaline kogemus puberteediealiste seas. Noorukid veedavad koos oma eakaaslastega palju aega, seega võivad sellest tulenevad mõjutused olla nii positiivsed kui negatiivsed. (Lee, 2005)

Samas vanuses ja samadel positsioonidel olevad isikud muudavad teineteist ja kasvavad vastasmõjus. Nagu ka varem märgitud, siis lapse suhted muutuvad vastavalt tema vanusele – muutub suhete vorm ja funktsioon. (Salkind, 2008)

Orni sõnul vaadeldakse grupi ja tema liikmete kujunemisel interpersonaalseid suhteid, mis kujunevad meeldivuse ja tubliduse alusel ning on tingimusi kujundavateks ja mõjutavateks faktoriteks. Nendes suhetes kujunevad välja grupi psühholoogiline ühtsus, moraal ja aktiivsus. Õpilaste puhul mõjutab objektiivne staatus teda sedavõrd, kuivõrd ta seda subjektiivselt läbi elab. Teiste suhtumiste mõju sõltub omakorda sellest, kui adekvaatselt neid suhtumisi mõistetakse ja tajutakse. Teiseks on oluline, milliseid tähendusi sellele suhtumisele omistatakse ja milline hinnang antakse. (Orn, 1971)

Õpilaste suhetestruktuuri on võimalik Blades, Cowie ja Smithi sõnul teada saada peamiselt kolmel moel – käitumise otsese vaatluse kaudu, teise inimese, nagu õpetaja või vanema käest küsimise teel või lapse käest küsides. Need n.n. nimetamismeetodid annavad andmeid, mida saab suhetepuu ehk sotsiogrammi koostamisel kasutada. (Smith et al., 2008) Samuti nimetab Orn (1985) kooliklassi tundmaõppimismeetoditena vaatlust ja küsitlusmeetodeid. Küsitlusmeetodid jaotuvad kaheks – suulised (intervjuu ja vestlus) ja kirjalikud. Kirjalikest meetoditest on olemas mitmesuguseid teste ja ankeete, millest sotsiaalpsühholoogiliseks meetodiks on sotsiomeetiline test. (Orn, 1985) Sotsiomeetrilise testi põhjal tuleb vastajal loodud kriteeriumit arvestades sooritada positiivseid ja negatiivseid nimetamisi kaaslaste suhtes. Kui näiteks kaks õpilast valivad üksteist vastastikku, kujutab see sotsiogrammil kahesuunalist noolt ehk mõlemapoolset suhet, kui valik jääb ühepoolseks, kujutab see ühesuunalist noolt ehk ühepoolset suhet. (Smith et al., 2008) Orn (1971) nendib, et sotsiomeetrilises testis tehtud valikud iseloomustavad hästi ka valijat ennast. Järelikult peaks pöörama tähelepanu ka valijale ja tema valikutele, mitte ainult valitavate isikute staatuste välja selgitamisele.

Tuginedes Umdale (1984), siis klassigrupi omavahelise suhtlemise resultaadiks ongi n.n. staatuste struktuuri arenemine, teatud väärtusastmestiku kujunemine klassis, mille tulemusena tekib struktuur ja vertikaalne liigendatus.

Staatuste klassifikatsioone

Grupi sotsiaalsete positsioonide klassifikatsioone on erinevaid. Palju on neis kattuvat ja samas ka analoogilist. Erinevatel aegadel on kooli ja klassi uurijad täheldanud sarnasusi ja erinevusi sotsiaalsetes tüüpides ning püüdnud neid klassifitseerida.

Klassifitseerimismeetod viitab sellele, kuidas antud puhul sotsiomeetrilise testi tulemusi on kasutatud laste klassifitseerimisel sotsiaalseks staatusgruppideks, tüüpideks või kategooriateks. (Rubin et al., 2009)

Tuginedes Kraavile (1985), siis sotsiaalsete staatuste liigitamised võib eristada kahte rühma:

- vastavalt isiku enda käitumisele, aktiivsusele, suhtumisele gruppi;
- olenevalt teiste suhtumisest, (võrreldav sotsiomeetrilise testi tulemustega).

Kuid nende kahe rühma vaheline piir on väga hägune, kuna tegemist on tugeva interaktsiooniga. (Kraav, 1985)

Õpilaste tüüpe on jaotatud lähtuvalt staatusest interpersonaalsetes suhetes. Seda on teinud sotsiomeetria kui meetodi väljatöötaja J. L. Moreno, kes nimetab järgmisi tüüpe:

- Sotsiomeetriline juht – õpilane, kes võib olla populaarne, võimukas ja ka isoleeritud. Populaarne sotsiomeetriline juht on saanud positiivseid valikuid oodatust enam ja tema valijad on madalama staatusega isikud. Võimukas juht saab loodetavast vähem valikuid, kuid tema valijad on kõrge staatusega grupiliikmed. Isoleeritud juht saab oodatavast vähem valikuid, sageli ainult ühe, kuid see on see võimukalt juhilt.
- Staar – õpilane, kes saab teatud kriteeriumi põhjal rohkem valikuid.
- Isoleeritu – valikuteta õpilane. (Suuder, 1974)

Koskenniemi tüpoloogia püüab arvestada mõlemat – nii isikut ennast kui suhtumist temasse. Koskenniemi (1973) järgi jagunevad grupi liikmed alljärgnevalt.

- Juhi tüübid: puhas juht, ajutine juht ja valitseja.

Puhas juht on isik, kes on teistest üle kõigil või enamikel aladel ja omab üldist lugupidamist.

Ajutine juht on isik, kes võrreldes eelmisega on harva või üksikutel aladel võimeline oluliselt mõjutama. Valitseja on juht, kelle positsioon tugineb alistamissuhetel.

- Kaasaminejate tüübid (üldistes tegevustes aktiivselt kaasalööjad, kel puuduvad üleolekul põhinevad positsioonid): abilised, soosikud ja pealtvaatajad.

Abiline on teotahteline, aktiivne ja tegutseb omal algatusel, kuid ei mõjusta üldsust isiklikult.

Soosik on isik, kes on armastatud ja kelle suhted põhinevad lähedusel ja kiindumusel, kuid ta pole mõjuvõimas õpilane. Pealtvaatajad on isikud, kes tegutsevad koos teistega, kuid neid aktiivselt mõjutamata.

- Kõrvalseisjate tüübid (isikud, kelle osavõtt ühistest tegevustest on piiratud): eralduja, kõrvalejätetu ja tõrjutu.

Eralduja, kõrvalehoidja eemaldub vabatahtlikult ühistegevusest. Kõrvalejätetu on isik, kel kõigist püüdlustest olenemata ei õnnestu grupiga liituda, seda isegi mitte jälgija tasandil.

Tõrjutu on isik, keda teised eemale tõrjuvad ja kellesse suhtutakse vaenulikult.

Kõik eelpool mainitud tüüpide rühmad ei esine loomulikult kõik korraga igas klassis, kuid osad neist on üldised ja esinevad alati. (Koskenniemi, 1973)

Vanemates sotsiomeetria-alastes väljaannetes on õpilased üldiselt klassifitseeritud populaarsuse ja aktsepteeritavuse ehk ühedimensioonilise meetodi alusel peamiselt kolmeks – kõrge, keskmise ja madala staatuse esindajad. Tänapäeval on jõutud konsensusele, et klassifitseerimismeetod peab olema kahedimensiooniline. (Rubin et al., 2009) 1970ndatel võeti kasutusele kahedimensiooniline sotsiomeetriline klassifikatsioon.

Kahedimensioonilise sotsiomeetrilise testi klassifitseerimismeetodi võtsid kasutusele Coie et al. (1982). Coie et al. uudsus seni kehtinud klassifikatsiooni muutmisel oli lähenemine, kus kaaslaste tajumine korreleerub sotsiaalsete eelistuste ja sotsiaalse mõjuga (kahedimensioonilisus). Sotsiaalsed eelistused on positiivselt seotud koostöövalmiduse, toetamise ja füüsilise atraktiivsusega ning negatiivselt seotud agressiooni ja häiriva käitumisega. Sotsiaalne mõju on seotud aktiivsuse, väljapaistva käitumisega nii positiivses kui negatiivses valentsis. Nende kahe dimensiooni puhul kasutati sotsiomeetrilist staatusgrupi jaotust, mis jagas staatused viieks: populaarne, tõrjutud, isoleeritud ehk tähelepanuta, vastuoluline ja keskmine. Populaarsed ja tõrjutud staatused eraldati teineteisest sotsiaalse eelistatuse tõttu, isoleeritud ja vastuolulised staatused mõju tõttu. (Coie et al., 1982)

Samalaadne lähenemine esines ka Newcombi et al. (1983) töödes, kus staatused eraldati sama moodi:

1. populaarsed ehk õpilased kes saavad palju positiivseid nimetamisi ja vähesel määral negatiivseid (kõrge mõju ja kõrge eelistatus);
2. tõrjutud ehk õpilased, kes saavad vähesel määral positiivseid nimetamisi ja palju negatiivseid nimetamisi (kõrge mõju, madal eelistatus);
3. tähelepanuta ehk isoleeritud õpilased, kes saavad vähesel määral (või üldse mitte) positiivseid ja negatiivseid nimetamisi (madal mõju);
4. vastuoluline ehk õpilased, kes saavad võrdselt positiivseid ja negatiivseid nimetamisi (kõrge mõju, keskpärane eelistatus);
5. keskmine ehk õpilased, kes saavad keskpärase tulemise positiivsete ja negatiivsete nimetamiste seast (keskmine mõlema muutuja puhul). (Newcomb et al., 1983)

Magistritöö autor kasutab tuginedes erinevatele klassifikatsioonidele oma empiirilises uurimuses järgnevalt sotsiomeetrilise testiga fikseeritavat ja haakuvat staatusete jaotust:

1. Populaarne staatus - positiivsete ja negatiivsete nimetamiste vahed on kõige suuremad.
2. Keskmine staatus – esineb positiivseid kui negatiivseid nimetamisi, keskpärane tulemus mõlema muutuja suhtes.
3. Vastuoluline staatus – positiivsete ja negatiivsete nimetamiste arv on võrdne.
4. Tõrjutu staatus – 1 või 0 positiivset nimetamist või negatiivsed nimetamised.
5. Tähelepanuta ehk isoleeritud staatus – puuduvad nii negatiivsed kui positiivsed nimetamised.

Staatuste kirjeldusi

Populaarne staatus

Tuginedes Bukowskile, Patteele ja Newcombile (1993), siis on populaarsetel õpilastel võrreldes keskpärastega kõrgemad kognitiivsed ja sotsiaalsed võimed ning madalam agressiooni tase ja enesessetõmbumise määr. Populaarsed lapsed näitavad üles tugevamat probleemide lahendamise oskust, positiivseid sotsiaalseid tegevusi ja iseloomujooni. Võrreldes teistega, esinesid erinevused ka populaarsete õpilaste madalama häiriva käitumise ja üksinduse osas. Newcombi, Pattee ja Bukowski metaanalüüs viitas sellele, et populaarsed õpilased, kellel on palju positiivseid sotsiaalseid omadusi ja tegevusi, tõid kaasa olulisi väärtuseid ja käitumisi, mille tulemuseks oli nauditav ja jagatud interaktsioon kaaslastega. Need samad positiivsed omadused ja tegevused võimaldasid õpilastel säilitada oma sõprussidemeid ja staatust meeldiva kaaslasena. Võib järeldada, et seoses nende oskustega, suudab populaarne õpilane pakkuda emotsionaalset tuge teistele ja edendada positiivseid tundeid üksteise suhtes. (Newcomb et al., 1993) Meeldivusega seostuvad ka füüsiline meeldivus, koostöö ja liidriks olemine. (Coie et al., 1982)

Tõrjutud staatus

Tõrjutus on isolatsioon, mis on inimesele osaks saanud vastu tema enda tahtmist. Tõrjutu on sunnitud elama elu, mis pole tema enese vaba valik. Kui tõrjutus kaaslaste poolt on kestnud kaua, siis on tõrjutul endal seda raske muuta. 13-17-aastasele tähendab tõrjutus eelkõige koolitõrjutust. Selle vanusegrupi jaoks on koolikaaslased kõige olulisem ja arvestatavam suhtlemisgrupp. (Raudik, 1997) Tõrjutud lastel näib olevat mitu alamtüüpi ning mitmeid erinevaid põhjuseid tõjutuseks kaaslaste poolt. Esineb erinevus laste vahel, kes on tõrjutud oma agressiivsuse tõttu ja kes on tõrjutud oma allaheitlikkuse pärast. Mitmed teadlased arvavad, et tõrjututel on puudu sotsiaalsete oskuste komponente – nad võivad teiste käitumist valesti tõlgendada ja reageerida liiga agressiivse, äärmusliku reaktsiooniga. (Smith et al., 2008) Sama tõdemus esineb Bukowski, Pattee ja Newcombi (1993) metaanalüüsis – tõrjutud lapsed on enam agressiivsed (häirivad, füüsiliselt agressiivsed ja negatiivselt käituvad), endassetõmbunud ja vähem sotsiaalsed ning vähem kognitiivselt arenenud kui keskmised lapsed.

Tähelepanuta ehk isoleeritud staatus

Isoleeritud staatus tähendab, et antud staatusel olevaid isikuid ülejäänud grupp justkui ei panekski tähele, nende staatus on nagu nähtamatul. Isolatsioon eakaaslastest võib vanemas

eas kaasa tuua kohanematust praktilises elus. (Aimre, 2005) Vaatamata sellele, et mõningad õpilased võivad asuda teiste silmis ja hinnangute põhjal meeldimise sektoris, on nad üksildased ja neil pole sõpru ehk nad paiknevad isolatsioonis. (Smith et al., 2008) Metaanalüüsi mitmetes kategooriates selgus, et isoleeritud lapsed olid vähem agressiivsed ja vähem sotsiaalsed kui keskmised lapsed (vähem interaktsiooni kaaslastega ning vähem positiivseid sotsiaalseid tegevusi ja tunnuseid). Sama metaanalüüs andis tulemusi, et kõrvalejäetud ehk isoleeritud lapsed olid sarnased keskmistele lastele oma positiivsete sotsiaalsete suhete ja sõprussidemete poolest. Spekuleeritakse, et need õpilased võivad olla lihtsalt madalama osalemismääraga kaaslaste grupis, mis omakorda tingimata ei tähenda seda, et sinna kuuluvatel lastel on arenguhäired ja probleemid. (Newcomb et al., 1993)

Vastuoluline staatus

Väidetavalt on enne noorukiiga mõned lapsed üpris agressiivsed, kuid nende suhtes ei tunta selget vastumeelsust. Need on “vastuolulised” lapsed, sest neil on head juhi omadused ja nad on sotsiaalselt väga oskuslikud, kuid samuti on neil olemas tülinorijate omadused ja agressiivsed jooned. Selline käitumismuster köidab mõnda eakaaslast, kuid mitte kõiki. Teisisõnu võib mõni laps kasutada agressiivset käitumisviisi kui meetodit eakaaslaste grupis staatuse omandamiseks. (Smith et al., 2008) Nende õpilaste käitumine seostub populaarsete ja tõrjutute käitumisega. Ka Newcombi, Pattee ja Bukowski (1993) metaanalüüs kinnitab, et vastuolulistel lastel on oluliselt paremad kognitiivsed ja sotsiaalsed võimed, kui tõrjutud lastel. Tegelikult on nende positiivsete sotsiaalsete tegevuste ja joonte, sõprussuhete struktuur samaväärne populaarsete lastega. Seega vastuolulised lapsed grupis kompenseerivad ja tasakaalustavad kõrget agressiooni määra paremate kognitiivsete ja sotsiaalsete oskustega. (Newcomb et al., 1993)

Keskmine staatus

Keskmisel staatusel paiknevad õpilased, kes saavutavad keskmiseid tulemusi mõlema muutuja puhul - nii positiivses kui negatiivses suunas. Tuginedes Coie, Dodge ja Coppotelli (1982) staatuste jaotamise tüpoloogiale, paikneb keskmine staatus eelpool nimetatud nelja staatuse keskmes, võides omada kõigist neist mõnda joont, kuid mitte kaldudes konkreetselt ühele nendest neljast staatusest.

Vaba aja ja huvitegevuse mõiste ja käsitlused

Vaba aeg kui mõiste on sageli raskesti piiritletav, käsitlusi ja diferentseerimisi on selle kohta mitmeid. Vaba aja tähendus on iga inimese puhul individuaalne – ka õpilaste puhul, kuna viis, kuidas seda veedetakse, on sõltuv mitmetest teguritest. Vaba aja subjektiivne tähendus sõltub nii tegevusmotiividest kui argielu taustast. (Järve, 1999) Subjektiivsuse rolli vaba aja käsitlemisel rõhutavad ja Kelly ja Freysinger (2000).

Huvitegevust (ja huviharidust) käsitletakse Eesti Vabariigi seadusandluse alusel kui noorsootöö valdkonda, mis jaguneb pikaajaliseks (huviharidus) või lühiajaliseks (huvitegevus) ja on süsteemne juhendatud tegelemine huvialaga vaba tahte alusel tasemeõppest ja tööst vabal ajal, et omandada süvendatud teadmised ja oskused valitud huvialal. (Haridus- ja teadusministeerium, 2011)

Osades inglisekeelsetes materjalides käsitletakse vaba aja tegevusi ja huvitegevust kui ühte ja sama, teistes aga eristatakse neid teineteisest. Käeolevas töös on lähtutud võõrkeelsete allikate puhul inglisekeelsest terminist *leisure*.

Tuginedes Dumazedierile (1972), tuleb tema sõnul eradada omavahel mõisted *leisure* ja *free time*. Seda selle tõttu, et *free time* ehk vaba aeg, sisaldab endas mõistet *leisure* ehk huvitegevust jm., nagu ka kõiki teisi väljapoole tööaega ning vabale ajale jäävaid tegevusi (isiklikud vajadused, söömine, magamine, tervis, välimus, perekond, sotsiaalsed ja religioossed toimingud jms.). Dumazedier kirjeldab mõistet *leisure* läbi nelja iseloomuliku joone:

- kohustustest prii ehk vaba valiku tulemus, õpilase puhul on tulemuseks vabadus õppetööst ja fundamentaalsetest kohustustest (lisaks - kui huvitegevus muutub ümberpööratult töö osaks, siis selle loomus teeb sotsioloogilisest aspektist läbi muutuse isegi siis, kui tehniline külg ei muutu ja ta pakub endiselt samasugust rahuolu kui varem);
- erapooletus tähendab, et tegevus pole motiveeritud ainult konkreetse eesmärgi saavutamisest (nt. töö puhul tasustamine), pole utilitaarsusest lähtuv (nt. kodused toimingud) ega ideoloogilistest või poliitilistest kohustustest juhitud;
- huvitegevus ja meelelahutus ehk meelelahutus on huvitegevuse fundamentaalne osa ja kui oodatud positiivne elamus jääb saavutamata, huvitegevuse väärtus denatureerub;
- huvitegevus ja personaalsus ehk vastamine individuaalsetele vajadustele ja huvitegevuse funktsionaalsed vormid isiku huvidest lähtuvalt. (Dumazedier, 1972)

Nagu eelpool nimetatud, nendib ka Mürsepp (2009), et vaba aja kohta on palju eri tähenduste alla koonduvaid tõlgendusi. Ka tema nimetab, et selle all peetakse silmas tööst ja rutiinsetest kohustustest vaba aega, mida kasutatakse kosutuseks, taastumiseks, harrastuste jaoks, kultuuriliste ja kunstivaldkonnaga seotud eesmärkidel. Sama väidab ka Marshall (1998) - *leisure* tähendab eemaldumist rutiinsetest tegevustest.

Ka Rojeki sõnul (1995) on mõistet *leisure* proovitud seletada mitmeti. Kõige enam järgitakse seisukohta, millele viitasid ka eelnevad autorid (Mürsepp, 2009; Dumazedier, 1972; Marshall, 1998), kus *leisure* seostub vabaduse, valikuvõimaluste ja meelepärasusega - omadustega, mis on vaba aja tunnusteks.

Eelnevalt nimetatu osas tekib vastuolu Mürsepa (2009) ja Dumazedieri (1972) lähenemiste vahel, kuna Dumazedier kirjeldas erisust, kus utilitaarsed toimingud ei tohiks olla mõiste *leisure* koosluses. Kuid Mürsepa nimetatud taastumine, kosutamine kuuluvad utilitaarsete, isiku elementaarsete vajaduste hulka. Dumazedier oli ka käesolevate materjalide põhjal ainus, kes eraldas mõisted *free time* ja *leisure*. Alljärgnevad autorid käsitlevad mõistet *leisure* kui vaba aega, vaba aja tegevusi ja huvitegevusi.

Kelly ja Freysinger (2000) lähenevad antud temaatikale püstidades küsimusi. Esimeseks – mis on mõiste *leisure*? Kelly ja Freysingeri käsitluses on *leisure* huvitegevuse ja vaba aja tegevuste tähiseks. See võib nende sõnul näiteks olla nii põnev tegevus või mäng, mõtisklus looduses kui ka füüsiline pingutus. See võib tuua kaasa interaktsiooni teiste inimestega ja võib olla ka üksildaselt tehtav tegevus. Kokkuvõtvalt võib see olla peaaegu ükskõik, mis.

Kelly ja Freysinger (2000) püstitavad järgmise küsimuse – millal toimub *leisure*? Selleks on määratud konkreetsed ajad – puhkused ja nädalavahetused, mis on seotud traditsioonilise töögraafiku ja rutiinse eluga. Kuid selle alla kuuluvaid hetki on ka keset päeva, näiteks vestlused töö või koolis, vahetundides. Põhjuseks on see, et inimesed pole kogu aeg mõne ülesande või tegevusega hõivatud. Antud tegevus võib olla mänguline ja lõbus tegevus, mis aitab tavalise päeva mööda saata. *Leisure* võib olla ajaliselt planeeritud või spontaanne.

Jätkates ajalise aspektiga, lisab Järve (1999), et vaba aja kasutamise peamiseks ressursiks on peale aja ja ajalise määratluse ka raha. Lisaks on mõjutajateks ka teised tegurid – elukoha kaugus, elutingimused, vastavate vahendite olemasolu, tervislik seisund jpm., kuid enamik neist on seotud rahalise ressursiga. Järve tõdeb, et vaba aja tegevusviisid pole sugugi alati kooskõlas indiviidi vaba valikuga (millele just tihti antud teema puhul viidatakse). Sotsiaalne staatus, vanus ja sugupool mõjutavad oluliselt vaba aja tegevuste valikuid ja võimalusi. (Järve, 1999)

Ka Kelly ja Freysinger (2000) nimetavad vaba aja tegevusviiside mõjutajatena sugu ja majanduslikku olukorda. Lisaks toovad nad välja ka kultuurilised erinevused ja oskused. Viimase puhul just külje, kus näiteks mõni huviala on osadele meelelahutus ja teistele aktiivne püsiv tegevus. Kelly ja Freysinger analüüsivad, kus *leisure* aset leiab. Ka selle aspekti vaatlemisel nendivad nad, et see võib olla samuti ükskõik, kus. Suurim osa vaba aja veetmisest leiab aset kodus – eriti televiisori ja elektrooniliste meelelahtusvõimaluste keskel. Spetsiifiliste tegevuste jaoks on olemas sobilikud kohad. Enamus vaba aja veetmisest toimub seal, kus veedetakse enamus oma elust. (Kelly&Freysinger, 2000)

Kui eelnevalt Järve (1999) väitis, et sotsiaalne staatus mõjutab vaba aja tegevuste valikuid ja võimalusi, siis Marshall (1998) märgib, et mõiste *leisure* alla koonduv ei pruugi olla küll produktiivne, kuid see ei sisalda sotsiaalset vastutust, mis on seotud mõne sotsiaalse rolliga. Siinkohal ilmneb vasturääkivus mõiste analüüsimisel, kuna sotsiaalne roll on seotud sotsiaalse staatusega. Võib oletada, et sotsiaalse staatuse ja rolli mõju vaba aja tegevustele ja huvitegevustele on olemas.

Käesoleva magistritöö autor lähtub uurimistöö teostamisel terminist *leisure*, mis koondab endast nii vaba aja tegevused kui huvitegevused. Nimetatud mõistega *leisure* võib tähistada kõiki tegevusi, mida teostatakse vabal ajal. (Jary&Jary, 1995) See koondab nii huvitegevuse kui ka üldised vaba aja tegevused.

Varasemad uuringud

Varasematest uuringutest võib välja tuua mitmeid laste ja noorte vaba aja tegevuste, huvitegevuste ja ajakasutuse uuringuid ning ka sotsiaalsete staatuste uuringuid.

Järgnev peatükk esitab vaba aja tegevuste, huvitegevuste ja sotsiaalse staatusega seotud mitmekülgsed uuringuid, kus nimetatud aspektidele on kõrvutatud mitmeid teisi aspekte.

Vaadeldes lähemalt vaba aja tegevuste ja huvitegevuste alaseid uuringuid, võib tähendada, et valdavalt on uurimused kontsentreeritud mõnele kindlale osale nimetatud tegevustest – näiteks on võetud keskele kohale meedia kasutus (Kalmus et al., 2004; Luik et al., 2009), kultuuritarbimine (Rosenblad&Randoja, 2008) või midagi muud.

Lisaks on uuritud huvitegevuse, vaba aja tegevuste seoseid nende tegevustega, mis mõjutavad lapse heaolu ja seostatud omakorda lapsevanema rolliga (Wight et al., 2009) või seostatud koolist väljalangevusega (Mahoney et al., 1997). Uuritud on ka konkreetseid tegevusi, mis mõjutavad akadeemilist edu ja riskikäitumist. (Eccles&Barber, 1999)

2003. aastal koostatud kogumik uurimusest – “Eesti elavik 21. sajandi algul: ülevaade uurimuse *Mina. Maailm. Meedia* tulemustest” käsitleb väga laiahaardeliselt Eestis toimunud sotsiaalseid muudatusi läbi spetsiifilise meediaühiskonna prisma. Antud uurimuse keskne telg oli meediakasutus ja selle ümber ulatuslik seoste süsteem. Seoste süsteemidena käsitleti väärtuseid, identiteete, keelt, sotsiaalset ruumi, elulaadi, kultuuris osalemist ja maitse-eelistusi, traditsioonilise ja uue meedia kasutamist, poliitilist aktiivsust, suhtumist Euroopa Liitu, käitumist tarbijana, majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise kapitali jaotumist ühiskonnas, inimeste hinnanguid muutustele ja sotsiaalset kihistumist. Uuritud on mitmeid aspekte, mis kattuvad vaba aja tegevuste ja huvitegevustega. Valimisse kuulus 1500 inimest vanuses 15-74 aastat. (Kalmus et al., 2004)

2008. aasta Eesti Statistikaameti kogumik “Lapsed”, toob välja kultuuri, spordi ja vaba aja statistika. 10-17-aastaste laste ööpäevasest ajakasutusest hõlmab kõige suurema osa isiklik tegevus, mille alla kuulub magamine, söömine, joomine ja muu. Sellele kulub neil 11,5 tundi päevas. Suure osa ajast hõlmab vaba aeg – 6 h ja 18 minutit, õppimine – 4 tundi ja 18 minutit, majapidamise ja perekonnaga seotud tegevused – 1 tund ja 18 minutit. Ülejäänud vaba aeg kulub tasulisele ja/või vabatahtlikule tööle – ligemale pool tundi päevas. Tüdrukute ja poiste ajakasutuses suuri erinevusi ei esinenud. Suur osa vabast ajast veedetakse televiisorit vaadates, raadiot kuulates ning tehes sporti ja suheldes. Statistika põhjal selgub, et viimasel aastakümnel on laste kultuuritarbimine tõusnud, nad on kõige aktiivsemad tarbijad ja nendele mõeldud võimaluste arv on tugevasti kasvanud. (Rosenblad&Randoja, 2008)

Eesti teismeliste ajakasutust on uurinud Luik, Taimalu, Krips ja Kukemelk (2009). Uurimuse valimisse kuulus 1071 õpilast, kellest 508 õpilast 8. klassist ja 562 õpilast 11. klassist. Tegemist oli elektroonilise küsitlemisega, mis pööras tähelepanu kolmele peamisele tegevuste rühmale – töö, vaba aja tegevused (meedikasutus ja aktiivsed tegevused) ja personaalsed vajadused. Õpilased pidid hindama 23 tegevust, täpsemalt keskmist aja kulutamist igale tegevusele päevas ühe nädala vältel ja vastama konkreetse arvu minutitega (v.a. 5 tegevust). Töö kategoorias oli enim aeganõudev tegevus järgmiseks koolipäevaks valmistumine (pisut rohkem kui 1 tund päevas). Vaba aja ja huvitegevuse vallas kulus enim aega muusika kuulamisele, arvuti kasutamisele (peamiselt sõpradega suhtlemiseks) ja ajaveetmisele sõpradega väljaspool kooli - kõigile neile kulub rohkem kui 2,5 tundi päevas. Eraldi käsitletud meediakasutuse tulemused näitasid, et arvuti kasutamine (peaaegu 2,5 tundi päevas) ja televiisori vaatamine (rohkem kui 1,5 tundi päevas), olid väga palju aega nõudvad tegevused. Aktiivsetest ajaveetmise tegevustest domineerisid, nagu ka eelpool nimetatud, sõpradega ajaveetmine ja hobidega tegelemine (1,5 tundi päevas). Personaalsete vajaduste

nimistus oli vaid üks nimetaja - magamine, mille keskmiseks tulemuseks 8 tundi uneaega. (Luik et al., 2009)

Kui pöörata tähelepanu veel varasematele uurimustele Eesti kontekstis, võib välja tuua H. Liimetsa tööd, kes uuris õpilaste elulaadi ankeedi "Pingist pinki" alusel. Ankeet hõlmas järgnevaid valdkondi: õpilane ja kool (suhtumine õppetöösse, suhted kaaslastega); vaba aeg (vaba aja tegevused, veetmise soovid); õpilaste väärtusmaailm (väärtushinnangud – ja orientatsioonid); õpilased ja kodu (pere koosseis, materiaalsed tingimused, suhted vanematega); tulevikuplaanid. Käesoleva uurimistöö kontekstis on olulised vaba aja tegevused ja vaba aja veetmine ning suhted kaaslastega. (Must&Must, 1981)

Vaba aja tegevusi ja huvitegevust on uuritud mitmetes publitseerimata lõputöodes.

Näiteks Freirich'i magistr töö eesmärgiks oli uurida 5. klasside õpilaste näitel õppetööst vaba aja kasutamist ja võrdleva analüüsi põhjal saada informatsiooni viie aastaga toimunud muutustest selles valdkonnas (küsitlemine toimus kahes etapis 2002. ja 2007. aastal Tartu ja Viljandi suuremates koolides). (Freirich, 2007)

2006. aastal on Raudsepp uurinud bakalaureusetöö raames vaba aega 7. ja 10. klassi õpilaste näitel, võttes keskele kohale kaubanduskeskused ja looduse, kui vaba aja veetmise keskkonnad. Töö eesmärgiks oli uurida õpilaste ajaveetmist kahest aspektist - kas õpilastel on vaba aega, kuidas nad seda veedavad, millised on mõtted seoses kaubanduskeskustega ja millised on seal käimise eesmärgid ning kuidas õpilased oma vaba aega loodusega seotud tegevustele pühendavad. (Raudsepp, 2006)

Larson ja Verma (1999) on koostanud mahuka ülevaate erinevatest laste ja teismeliste ajakasutuse uuringutest üle maailma ja arutanud arengut mõjutavate tegurite üle erinevates populatsioonides.

Tuginedes Ameerika ajakasutuse uuringule (*American Time Use Survey ATUS*), on selle alusel kirjeldatud 15-17-aastaste teismeliste ajakasutust, fookusega tegevustel, mis võivad mõjutada teismeliste heaolu – magamine, söömine, koolitööd ning valitud vaba aja harrastused ja huvitegevused. Ajakasutuse osas analüüsiti lapsevanemate rolli - kahe vanemaga ja üksikvanemaga perekondade seoseid lapse aja kasutusega. (Wight et al., 2009)

Eccles ja Barber (1999) uurisid võimalikke kasutegureid ja riske, mis võiks olla seotud viite tüüpi tegevustes osalemisega: prosotsiaalsed tegevused (kirik, vabatahtlik tegevus), meeskonnasport (pesapall jt.), kooli kaasatus (koolisisesed organisatsioonid), esinemiskunst (orkester jms.) ja akadeemilised klubid. Antud uurimuse kultuuriline ja sotsiaalne kontekst on võrreldes Eestiga erinev, seega on uuritavad aspektid erinevad. Uurimuses osales 1259 teismelist. Esmalt uuriti nende tegevuste vahelisi seoseid ja positiivse ning negatiivse arengu

indikaatoreid. Kaasatus prosotsiaalsetesse tegevustesse oli seotud positiivsete haridusalaste tulemustega ja madalalt seotud riskikäitumisega. Kontrastiks - osalemine meeskonnaspordis oli seotud positiivselt riskikäitumise ja alkoholi tarbimisega. Seejärel püüti uurida neid kahte seost, neis esinevaid kaaslastevaheliste suhete seoseid ja aktiivsusele baseeruvat identiteedi moodustamist. (Eccles&Barber, 1999)

Mahoney ja Carinsi (1997) uuring seisnes koolivälistes tegevustesse kaasatuse ja koolist väljalangevuse vaheliste seoste uurimises (antud kontekstis USA koolide juures toimuvad õppetöövälised tegevused - sport, aastaraamatud - *yearbooks*, klubid, organisatsioonid jt.). Longituuduuring ja vastavad hindamised teostati 392 teismelisega, keda intervjueriti algselt 7. klassis ja jälgiti nende teekonda kuni 12. klassini. Tulemused näitasid seda, et koolist väljalangemise määr riskirühma õpilaste seas oli märgatavalt madalam nende õpilaste puhul, kes olid varasemalt osalenud koolivälisest tegevustes. Koolivälised tegevused olid vaid mõõdukalt seotud varajase väljalangevusega õpilaste seas, kes olid edukad või väga edukad kooli keskastmes. (Mahoney&Carins, 1997)

Jacobsi, Vernoni ja Ecclesi (2004) uurimus pööras tähelepanu sotsiaalse enesetajule, ajakasutusele ning hilisematele prosotsiaalsetele või probleemkäitumistele nooremate, keskastme ja hilisemate teismeealiste puhul. Autorid kasutasid üksikdetale kirjeldavat lähenemist, et identifitseerida sotsiaalse enesetaju mustreid (enesekindlus, rahutus, muretus, meeleheide) ja seejärel uurida seoseid grupi liikmeskonna ja ajakasutuse vahel. Nimelt teismelised, kes olid kõige enesekindlamad oma sotsiaalsete oskuste osas ja need, kes olid valmis tegema rohkem, et oma sõpru hoida, veetsid märgatavalt rohkem aega oma kaaslastega, kui teised. Lisaks on sotsiaalse enesetaju mustrid märgatavalt seotud teismeliste oma kaasatusega tegevustesse ja nende arusaamadega kaaslaste kaasatusest prosotsiaalses ja probleemkäitumises. (Jacobs et al., 2004)

Õpilaste sotsiaalset staatust on uuritud erinevates kontekstides ja kõrvutades sotsiaalsele staatusele erinevaid aspekte. Lastesuhteid eakaaslastega on uuritud aastakümneid. Sotsiomeetrilise staatuse uurijad on püüdnud välja selgitada lapses olevaid tegureid ning varajasi kogemusi (nt. kiindumus vanematesse, vanemate kasvatusstiil), mis võiks mõjutada sotsiaalse staatuse kujunemist ja püsimist. On uuritud, millised gruppis toimuvad protsessid (nt. grupinormid) on olulised lapse staatuse kujunemises ning kas ja millisel viisil on staatus kaaslaste hulgas seotud teiste arenguliste tulemustega (nt. kooliedukuse või antisotsiaalsusega). (Gifford-Smith&Brownell, 2003)

Näiteks Hatzichristou ja Hopf (1996) võrdlesid kaaslaste sotsiomeetrilisi gruppe lapseas ja teismeeas. Antud uuring uuris sotsiomeetriliste staatusgruppide erinevusi

psühhosotsiaalsel sobitumisel ja akadeemilist edukust erinevates valdkonnas. Selleks kasutati mitmeid infoallikaid (õpetaja, kaaslased, enesehinnang, õppetulemused) ja vaadeldi kahte vanuserühma, põhi - ja keskkooli õpilasi vastavalt erinevates hariduslikes ja kultuurilistes kontekstides ning pöörati tähelepanu soolistele erinevustele.

Griffeli magistr töö (2007) käsitles teismeliste sotsiomeetrilise staatuse seoseid enese ja kaaslaste poolt hinnatud agressiivsete käitumisvormide kasutamissagedustega. Uurimuse eesmärgiks oli analüüsida sugude ja staatusgruppide vahelisi erinevusi agressiivses käitumises, vaadeldi füüsilist, verbaalset ja kaudset agressiivsuse kategooriat. Uurimuses osales 263 õpilast 9. klassidest, vanuses 14-19 aastat.

Maar (2009) uuris rakenduskõrgharidusõppe lõputöös sotsiaalse staatuse ja õppeedukuse vahelisi seoseid 7. klassi õpilaste näitel.

Niine bakalaureusetöö (2008) uurimus käsitles õpilaste sotsiaalseid staatuseid ühes kasvatuseringimusi vajavate laste koolis.

Käesoleva uurimistöö analoogiat, kus oleks kõrvutatud sotsiaalne staatus ja huvitegevused, vaba aja tegevused ja püütud leida nende vahelisi seoseid, kasutada olevate allikate põhjal ei leidunud.

Empiiriline uurimus

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Käesolev magistr töö teemal “Õpilaste sotsiaalse staatuse seosed vaba aja ja huvitegevusega Haapsalu üldhariduskoolide näitel” on kvantitatiivne uurimustöö. Töö eesmärk on uurida õpilaste sotsiaalse staatuse ja vaba aja harrastuste ning huvitegevuse vahelisi võimalikke seoseid Haapsalu linna 7. ja 8. klasside õpilaste näitel.

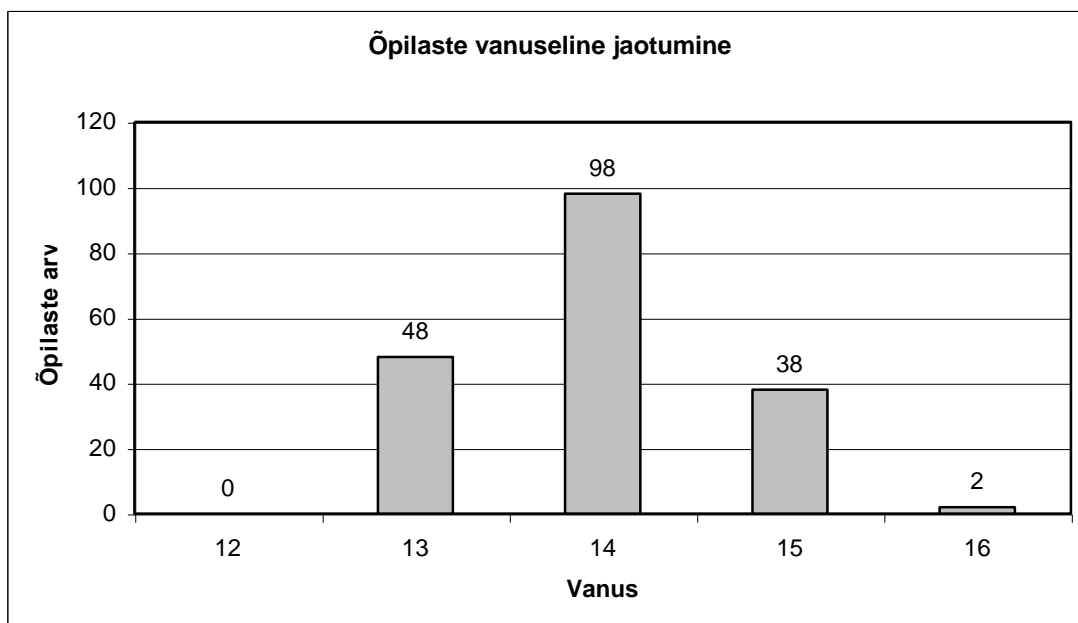
Uurimistöö hüpoteesid

1. Õpilased, kes osalevad tihedamini huvitegevuses (trennid, huvikoolid ja huviringid) ja vaba aja tegevustes, saavutavad sotsiomeetrilises testis kõrgemaid staatuseid. (Eccles&Barber, 1999)
2. Populaarsete huvitegevuste ja vaba aja tegevuste ning sellest osavõtjate sotsiaalsete staatuste vahel esinevad positiivsed korrelatsioonid. (Jacobs et al. 2004; Luik et al., 2009)

Valim

Uurimistöö valim koosnes Haapsalu linna kahe üldhariduskooli 7. ja 8. klassi õpilastest ehk õpilased vanuses 13-16 eluaastat. Kokku osales uurimuses viis 7. klassi ja viis 8. klassi ehk kokku 213 õpilast. Kehtetuid ankeete oli 27. Lõplik valimi suurus oli 186 õpilast, nendest 53% tüdrukuid ja 47% poisse.

Tegemist on kõikse valimiga antud piirkonnas, mis langeb kokku vastava populatsiooniga ning seega on tulemused representatiivsed ja üldistatavad antud piirkonna 7-8. klasside õpilastele. Üldtutvustav vanuseline jaotus on esitatud joonisel 1.

Joonis 1. Valimis olevate õpilaste vanuseline jaotumine

Protseduur

Käesoleva magistritöö empiirilise uurimuse jaoks koguti andmeid 2011. aasta märtsis. Esmalt pöörduiti koolide direktorite poole, tutvustati planeeritavat tööd, ankeeti ja taotleti luba uurimuse läbiviimiseks koolis. Peale kokkuleppe saavutamist kooliga saadeti paber kandjatel teavitussedelid anketeerimise kohta õpilaste kaudu lapsevanematele, kellel oli võimalus küsida seeläbi lisainfot ja/või lapse küsitlemisest keelduda.

Valdavalt toimus andmete kogumine igas klassis erineval päeval, vastavalt saavutatud kokkulepetele õppealajuhatajate ja õpetajatega. 7.-8. klassi õpilaste küsitlemiseks kasutati paber kandjal ankeete. Ankeedi täitmine võttis keskmiselt aega 25 kuni 30 minutit. Kõik

anketeerimised viis uurija läbi igas klassis isiklikult, instrueerides õpilasi, vastates tekkinud küsimustele ja jaotades ning kogudes ankeedid isiklikult kokku. Ankeet paikneb lisas 1.

Ankeedi päisesse oli märgitud, et ankeet on anonüümne, kuid lõpus paluti märkida siiski oma nimi. Antud aspekti seletas uurija õpilastele enne ankeetide jagamist lahti - reaalselt nimesid kuskil ei kasutata ja kõik nimed kodeeritakse, kokkuvõttes seega peale kodeerimist ei ole võimalik tuvastada respondenti, tema kooli või klassi.

Valimi 213 õpilasest täitis korrektselt ankeedi 186 õpilast, mis on 87,3% algvalmist.

Mõõtevahend

Andmete kogumiseks kasutati kvantitatiivset mitmest osast koosnevat ankeeti, mis koosnes 128 küsimusest ja jaotus neljaks osaks. Esimene osa sisaldas loetelu Haapsalu linnas pakutavatest huviringidest, huvikoolidest ja trennidest (huvitegevus). Teine osa koosnes kõikvõimalike tegevuste loetelust, millega võib iseseisvalt väljaspool kooliaega tegeleda (vaba aja tegevused). Esimeses ja teises osas paluti õpilasel iga tegevuse kohta märkida, kas ja kui sageli nimetatud tegevustes osaletakse. Vastuse variandid põhinesid 5-pallisel Likerti skaalal (1 - ei tegele; 2 - mõned korrad kuus; 3 - üks kord nädalas; 4 - mõned korrad nädalas; 5 - peaaegu iga päev).

Ankeedi I ja II osa on töö autori poolt koostatud ja välja töötatud. Ankeedi I osa koostamisel lähtuti Haapsalu linnas pakutavatest võimalustest. Huvitegevuse võimalused nimetatud piirkonnas kaardistati ja koostati loetelu ankeedi I osas. Koostatud nimistu põhineb Haapsalu Linna andmetel erinevate instantside poolt pakutavatest tegevustest (Haapsalu Kunstikool, Haapsalu Muusikakool, Haapsalu Spordikool, Lääne Maakonna Spordiliit Läänela, OÜ Haapsalu Linna Spordibaasid, Haapsalu Wiedemanni Gümnaasium, Haapsalu Gümnaasium, Haapsalu Noorte Huvikeskus, AmFitness Spordiklubi, tantsukoolid (Dolce Vita, T-Stuudio, JJ Street), MTÜ Haapsalu Purjespordikool, Vehklemisklubi En Garde, Läänemaa Orienteerumisklubi Okas, Haapsalu Maleklubi MTÜ, Haapsalu Lauatenniseklubi, Hado Spordiklubi, LM Kergetõustikuklubi, Tenniseklubi Promenaad, Võrkpalliklubi Hani, Maadlusklubi Dünamo, NMKÜ Haapsalu Liiga, FC Flora Haapsalu Jalgpallikool, Haapsalu Ujumisklubi). (Haapsalu Linn, 2011)

Ankeedi II osa koostamisel lähtuti erinevatest vaba aja veetmise viisidest ja tegevustest. Tegevuste ankeedi koostamisel võeti aluseks varasemad uuringud ja neis esitatud ja kasutatud näidised ja küsimustikud (Kalmus et al., 2004) Küsimustiku täpsustamiseks viidi läbi 3 vabas vormis struktureerimata intervjuud, et uurida ja selgitada välja 7.-8. klassi

õpilaste võimalikke vaba aja tegevusi. Intervjueeritavateks olid valimiga samas vanuses õpilased, 7.-9. klassist, kes reaalsuses valimisse ei kuulunud (üks 9. klassi õpilane ja 2 õpilast 7.-8. klassist väljast poolt Haapsalu linna). Skaala koostamisel lähtuti selle sobivusest nii huvitegevusele ja vaba aja tegevustele.

Kolmas ankeedi osa sisaldas endas sotsiomeetrilist testi. Sotsiomeetriline test seisneb sotsiaalsete rühmituste uurimises grupisiseste suhete kaardistamise kaudu - selgitamaks, kes kellele mõju avaldab ja kes millisel staatusel klassikollektiivis paikneb. Testis peavad õpilased tegema positiivseid ning negatiivseid valikuid oma klassikaaslaste suhtes, mille alusel kujuneb suhtepuu.

Sotsiomeetriline test koosnes kahest kriteeriumist – sünnipäevale kutsumine ja saladuse rääkimine. Sünnipäevale kutsumise kriteerium on tegevusalane kriteerium, mille puhul valiku aluseks on eelistused ühistevuses ja saladuse rääkimise kriteerium on personaalsusele, intiimsusele rajanev kriteerium, mille puhul eelistused ja tõrjumised väljendavad sümpaatiat-antipaatiat. (Orn, 1985) Kriteeriumite valikul lähtuti nende elulisusest. Selle tõttu mõõdavad need kaks kriteeriumit erinevaid aspekte – see kes võib olla üldiselt populaarne ja kõigi poolt sünnipäevale oodatud, ei pruugi olla isik, kellele usaldatakse oma isiklikke saladusi ning ka vastupidi.

Sünnipäeva kriteeriumi puhul paluti õpilasel nimetada need klassikaaslased, kelle ta kutsuks enda sünnipäevapeole. Teise kriteeriumi puhul paluti õpilasel nimetada need klassikaaslased, kellele ta räägiks oma saladusi ja teise küsimusena kellele ta oma klassikaaslastest saladusi ei räägiks. (Orn, 1985) Mõlema küsimuse puhul oli lisaks ka motivatsiooni küsimus ehk valikute põhjendamine. Valikute arv kaaslaste nimetamisel ei olnud piiratud, seda põhjusel, et õpilasel jäaks võimalus ise otsustada ja tulemused oleksid reaalselt nii, nagu elus. Negatiivsete ja positiivsete valikute põhjal kujunes isiku staatus vastavalt eelnevalt staatuste klassifikatsioone käsitlevas alapeatükis nimetatud viie staatusega klassifikatsiooni alusel.

Neljas osa sisaldas isikuandmete märkimist – nimi, sugu ja vanus. Ankeet sisaldas küsimusi, mida käesolevas uurimistöös ei kasutatud.

Andmekogumismeetodid ja andmetöötluse põhimõtted

Antud magistritöö on kvantitatiivne uurimus, mille teostamiseks on kasutatud kvantitatiivseid meetodeid. Kvantitatiivseid meetodeid, antud puhul ankeeti, küsimustikku või sotsiomeetrilist testi, on vaba aja tegevuste, huvitegevuse ja sotsiaalse staatuse uurimiseks

kasutanud ka eelpool viidatud varasemate uurimuste autorid (Eccles&Barber, 1999; Jacobs et al., 2005; Griffel, 2007; Luik et al., 2009; Kalmus et al., 2004; Rosenblad&Randoja, 2008; Niine, 2008).

Kvanitatiivse ankeedi (vt. lisa 1) kasutamise positiivne külg on suure hulga inimeste küsitlemine korraga ja tulemuste valiidsus rohkemate respondentide vastuste alusel. Antud juhul oli positiivseks küljeks ka paberkandjal ankeetide kasutamine ning uurija enese kohalviibimine anketeerimisel, mis mis võimaldas õpilastel ankeedi koostajale täpsustavaid küsimusi esitada. Ankeedi kasutamisel on negatiivseks küljeks see, et küsimustele on võimalik ka vastamata jätta, mis tingib ankeedi kehtetuse ja/või vastuste moonutatuse klassikollektiivis küsitlemise korral.

Esmalt kodeeriti anonüümsuse tagamiseks iga isik numbri- ja tähekombinatsiooniga (nt. P112; T113 jne.) ja seejärel selgitati välja iga isiku staatus kahes (sünnipäev ja saladus) sotsiomeetrilise testi kriteeriumis. Seega on kõigil uurimuses osalevatel isikutel 2 staatust.

Staatuste väljaselgitamiseks koondati iga klassi sotsiomeetrilise testi vastused Excel-programmi abil kahedimensioonilisse valijate ja valitavate sotsiomaatriksisse, mille põhjal oli võimalik vaadelda iga isiku positiivseid ja negatiivseid valikuid ning vastastikuseid valikuid. Maatriksi horisontaalridade tulemusena kajastuvad iga isiku poolsed positiivsed ja negatiivsed valikud teiste suhtes ning nende summa. Vertikaalridade kokkuvõttes kajastuvad igat isikut positiivselt ja negatiivselt valitud valikute summa. Sotsiomaatriksi näidis paikneb lisa 2.

Staatused jaotati varasemalt viidatud Newcomb et al. (1983.) ja Coie et al. (1982.) klassifikatsiooni alusel.

1. Tähelepanuta ehk isoleeritud staatus – puuduvad nii negatiivsed kui positiivsed nimetamised.
2. Tõrjutu staatus – 1 või 0 positiivset nimetamist või negatiivsed nimetamised.
3. Vastuoluline staatus – positiivsete ja negatiivsete nimetamiste arv on võrdne.
4. Keskmine staatus – esineb positiivseid kui negatiivseid nimetamisi, keskpärane tulemus mõlema muutuja suhtes.
5. Populaarne staatus - positiivsete ja negatiivsete nimetamiste vahed on kõige suuremad.

Staatused kodeeriti samade järjekorranumbrite alusel.

Seejärel sisestati ankeedi I ja II osa skaalal põhinevad vastused ning lisaks iga isiku staatused, vanus ja sugu Excel-programmi koondtabelisse. I ja II osa vastusevariandid põhinesid 5-pallisel Likerti skaalal, millest vastaja oli valinud omaale sobivaima:

- 1 - ei tegele;

- 2 - mõned korrad kuus;
- 3 - üks kord nädalas;
- 4 - mõned korrad nädalas;
- 5 - peaaegu iga päev.

Excel-programmis koostatud toorandmete koondtabel transporditi edasiseks töötluks SPSS Statistics 17,0 paketti, kus uurimuse andmeid töödeldi.

I ja II osa nimetuste alusel koostati keskmisest osalemissagedusest, sisust ja loogikast lähtuvalt grupeeringsid, mis koondasid sarnased nimetused. Grupeeringsute moodustamisel lähtuti iga nimetuse keskmisest osalemissageduse tulemusest, valdkonnast ja sisulisest sobivusest gruppi. Selleks leiti esmalt aritmeetilised keskmised (*Analyze-Descriptive statistics-Descriptives*). I ja II osa grupeeringsute põhjal loodi SPSS-Statistics programmis uued muutujad, arvestades mittepameerilisust ja grupi mediaani (*Transform-Compute variable-Statistical-Median*). Grupeeringsud ei hõlmanud kõiki tegevusi, kuna mõne võimaliku grupeeringsu osalemissagedused olid väga madalad, tegevus mitmeti mõistetav või sobimatu.

Järgnes võrdlus grupeeringsute alusel loodud uute muutujatega huvitegevuses ning vaba aja tegevustes osalemise ja saavutatud kõrgemate staatusete vahel mõlemas staatus kriteeriumis (*Analyze-Correlate-Bivariate-Spearman-One-tailed*). Spearmani korrelatsioonikordaja ehk astakkorrelatsioonikordaja kasutab otseste mõõtmistulemuste asemel nende astakuid ja mõõdab tunnuste vahelist monotoonse seose tugevust (s.t. ühe tunnuse muutus toob kaasa teise tunnuse muutuse kindlas suunas). Seda sobib kasutada tunnuste korral, mis ei ole normaaljaotusega (näiteks antud juhul järjestikiskaala puhul), siis on erindite esinemise tõenäosus enamasti suurem. (Parring et al., 1997)

Seejärel leiti SPSS Statistics programmi abil kõige populaarsemad huvitegevused keskmise osalemismäära alusel, aritmeetiline keskmine (*Analyze-Descriptive statistics-Descriptive*) ning seejärel kontrolliti saadud tulemuste statistilist erinevust t-testi abil (*Analyze-Compare means-Paired Sample*).

Edasine korrelatsioonanalüüs võttis vaatluse alla isikud, kes osalesid selgunud populaarseimates tegevustes tihti ehk vähemalt kord nädalas kuni peaaegu igapäev ehk arvestati neid vastuseid, mis paiknesid vastusteskaalal 3 kuni 5. Seejärel leiti korrelatsioonid populaarsete tegevuste ja selles osalevate õpilaste vahel (*Analyse-Correlate-Bivariate-Spearman-One-tailed*).

Tulemused

Staatused kahe sotsiomeetrilise testi kriteeriumi alusel

Esimesena selgitati välja sotsiomeetrilise testi staatused kahes eelpool mõõtevahendite alapeatükis nimetatud ja selgitatud kriteeriumis. Respondentide vastuste põhjal moodustunud sotsiomaariksrite abil määrati igale isikule 2 staatust. Need jagunesid vastavalt klassifikatsioonile kahes kriteeriumis alljärgnevalt.

Sünnipäevale kutsumise kriteeriumis esinesid kõik 5 klassifikatsiooni kuulunud staatust.

1. Populaarse staatuse esindajad: 32 isikut.
2. Keskmise staatuse esindajaid: 142 isikut.
3. Vastuolulise staatuse esindajaid: 2 isikut.
4. Tõrjutud staatuse esindajaid: 8 isikut.
5. Tähelepanuta ehk isoleeritud staatuse esindajaid: 2 isikut.

Saladuse rääkimise kriteeriumis ei esinenud ühte staatust, milleks oli populaarne staatus.

1. Keskmise staatuse esindajaid: 58 isikut.
2. Vastuolulise staatuse esindajaid: 20 isikut.
3. Tõrjutud staatuse esindajaid: 103 isikut.
4. Tähelepanuta ehk isoleeritud staatuse esindajaid: 5 isikut.

Huvitegevuste ja vaba aja tegevuste grupeerimised

Teisena koostati ankeedi I ja II osa põhjal grupeerimised. Ankeedi I osa huvitegevuste grupeerimise moodustamisel lähtuti iga nimetuse keskmisest osalemissageduse tulemusest (vt. lisa 3.), valdkonnast ja sisulisest sobivusest gruppide. Algsest 45 nimetusest langes välja 9 nimetust (kajastuvad lisas 3.). Ankeedi I osa põhjal moodustus 10 grupeerimist, millest 4 on ühekomponendilised (vt. lisa 4).

Ankeedi I osa põhjal moodustunud grupeerimised:

1. kunstilised-käelised tegevused;
2. muusikalised tegevused;
3. graafika ja fotograafia;
4. teatrilised tegevused;
5. tantsulised tegevused;
6. sport;

7. mõttesport;
8. tehnikaalased tegevused;
9. organisatsioonilised tegevused;
10. lugemise-kirjutamisega seotud tegevused.

Ankeedi II osa vaba aja tegevuste grupeeringud moodustati samuti lähtudes iga nimetuse keskmisest osalemissagedusest (vt. lisa 5.), valdkonnast ja sisulisest sobivusest gruppi.

Algsest 68 nimetusest langes selle alusel välja 30 nimetust (kajasutuvad lisa 5.). Ankeedi II osa põhjal moodustus 14 grupeeringut, millest 4 on ühekomponendilised (vt. lisa 6.).

Ankeedi II osa põhjal moodustunud grupeeringud:

1. õppetööga seotud tegevused;
2. kodused ja perekondlikud tegevused;
3. televiisor, video ja raadio;
4. interaktiivsed vahendid;
5. filmindus ja fotograafia;
6. tegevusetus;
7. lugemisega seotud tegevused;
8. kunsti ja käsitööga seotud tegevused;
9. muusikaga seotud tegevused;
10. sotsiaalsed tegevused
11. kultuuriasutuste külastamisega seotud tegevused;
12. välimus;
13. sport ja liikumine;
14. taskuraha teenimine.

Korrelatsioonanalüüs osalemissageduste ja sotsiomeetriliste staatuste vahel

Kolmandana sooritati korrelatsioonanalüüs, mille eesmärgiks oli leida võimalikke seoseid huvitegevuse ja sotsiomeetriliste staatuste ning vaba aja tegevuste ja sotsiomeetriliste staatuste vahel.

Vaatluse all on sagedasem osalemine huvitegevustes ja sotsiomeetrilise testi mõlema kriteeriumi alusel saavutatud kõrgemad staatused (vt. tabel 1.) ning sagedasem osalemine vaba aja tegevustes ja mõlemas kriteeriumis saavutatud kõrgemad staatused (vt. tabel 2.).

Tabel 1. Staatuste seosed huvitegevustega (N=186)

		SÜ / SA staatus	Kunstilised-käelised tegevused	Muusikalised tegevused	Graafika ja fotograafia	Teatrilased tegevused	Tantsulised tegevused	Sport	Mõttesport	Tehnika-alased tegevused	Organisatsioonilised tegevused	Lugemise-kirjutamisega seotud tegevused
SÜ Staatus	r	1,0	0,070	0,049	-0,088	-0,054	0,150*	0,042	-0,005	-0,095	-0,031	-0,023
	p	.	0,171	0,255	0,115	0,231	0,021	0,213	0,472	0,099	0,339	0,380
SA Staatus	r	1,0	-0,004	0,073	-0,033	0,072	0,100	0,035	-0,079	-0,104	0,039	0,115
	p		0,480	0,162	0,330	0,165	0,088	0,272	0,141	0,080	0,297	0,060

Korrelatsiooni olulisusenivoo: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Märkus. SÜ staatus – sünnipäeva kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. SA staatus – saladuse kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. r – korrelatsioonikordaja

Märkus. p – olulisusenivoo

Antud tabelis ilmnes statistiliselt oluline nõrk positiivne seos sotsiomeetrilises testis sünnipäeva kriteeriumis saavutatud staatuse ja tantsuliste tegevuste vahel ($p < 0,05$). Teiste huvitegevuste ja kummagi staatuse kriteeriumite vahel rohkem statistiliselt olulisi seoseid ei esinenud.

Järgnev tabel 2. viitab rohkematele statistilistele seostele. Antud tabelist ilmnesid statistiliselt olulised nõrgad positiivsed seosed sünnipäeva kriteeriumis saavutatud staatuse ja lugemisega seotud tegevuste, muusikaliste tegevuste, välimuse ja sotsiaalsete tegevuste vahel ($p < 0,05$). Olulisuse nivool $p < 0,01$, esines statistiliselt nõrk oluline seos sünnipäeva kriteeriumis saavutatud staatuse ja välimuse vahel.

Saladuse kriteeriumis saavutatud staatuse ja interaktiivsete vahendite kasutamise, filminduse ja fotograafia, tegevusetuse, kunsti ja käsitööga seotud tegevuste ning sotsiaalsete tegevuste vahel valitsesid statistiliselt olulised nõrgad positiivsed seosed ($p < 0,01$).

Statistiliselt mõõdukas (kõrgeim korrelatsioonikordaja $r = 0,359$) positiivne seos esines saladuse kriteeriumis saavutatud staatuse ning välimuse vahel ($p < 0,01$). Olulisuse nivool 0,05 esines saladuse kriteeriumis saavutatud staatuse ja lugemisega seotud tegevuste ning muusikaga seotud tegevuste vahel nõrk positiivne seos. Oluline nõrk negatiivne statistiline seos esineb saladuse kriteeriumis saavutatud staatuse ja taskuraha teenimise vahel ($p < 0,05$).

Tabel 2. Staatuste seosed vaba aja tegevustega (N=186)

	SÜ / SA staatus	Õppetööga seotud tegevused	Kodused ja perekondlikud tegevused	Televiisor, video ja raadio	Interaktiivsed vahendid	Filmindus ja fotograafia	Tegevusetus	Lugemisega seotud tegevused	Kunsti ja käsitööga seotud tegevused	Muusikaga seotud tegevused	Sotsiaalsed tegevused	Kultuuriasutuste külastamisega seotud tegevused	Välimus	Sport ja liikumine	Taskuraha teenimine	
SÜ Staatus	r	1,0	0,088	0,085	-0,109	0,045	0,075	-0,007	0,145*	0,058	0,144*	0,169*	0,112	0,178**	0,078	-0,114
	p	.	0,116	0,123	0,070	0,272	0,155	0,462	0,024	0,217	0,025	0,010	0,063	0,008	0,144	0,061
SA staatus	r	1,0	0,083	0,053	-0,091	0,257**	0,211**	0,245**	0,169*	0,201**	0,149*	0,274**	0,103	0,359**	-0,097	-0,148*
	p	.	0,129	0,237	0,109	0,000	0,002	0,000	0,011	0,003	0,021	0,000	0,081	0,000	0,093	0,022

Korrelatsiooni olulisusenivoo: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Märkus. SÜ staatus – sünnipäeva kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. SA staatus – saladuse kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. r – korrelatsioonikordaja

Märkus. p – olulisusenivoo

Populaarseimad huvitegevused ja vaba aja tegevused

Neljanda etapina selekteeriti välja populaarseimad huvitegevused ning vaba aja tegevused, milleks kasutati aritmeetilist keskmist (*Analyze-Descriptive statistics-Descriptive*) ja statistilise erinevuse kinnitamiseks t-testi (*Analyze-Compare means-Paired Sample*). Alljärgnev tabel 3. kinnitab populaarseimate huvitegevuste statistilist sarnasust. Nimetatud neljale tegevusele järgivad tegevused olid võrreldes populaarseimatega erinevad, kuna statistilise erinevuse olulisusenivoo oli $p < 0,05$.

Tabel 3. Statistiline sarnasus populaarsete huvitegevuste vahel

Tegevused	p
1. Muusikakool – võrkpallitrenn	0,537
2. Muusikakool – jalgpallitrenn	0,271
3. Muusikakool - jõusaal	0,079

Märkus. p – olulisusenivoo

Aritmeetilise keskmise alusel ning seejärel t-testi sooritamise tulemusena kujunesid populaarseimateks huvitegevusteks muusikakool, võrkpallitrenn, jalgpallitrenn ja jõusaal (vt. tabel 4.).

Tabel 4. Populaarseimad huvitegevused (N=186)

Nimetus	Min	Max	M	SD
Muusikakool	1	5	1,62	1,355
Võrkpallitrenn	1	5	1,54	1,071
Jalgpallitrenn	1	5	1,47	1,159
Jõusaal	1	5	1,4	0,872

Märkus. Min – minimaalne hinnang järjestikaskaalal

Märkus. Max – maksimaalne hinnag järjestikaskaalal

Märkus. M - keskmine

Märkus. SD – standardhälve

Samasugune protsess toimus ka vaba aja tegevustega. Esmalt selgitati välja populaarseimad vaba aja tegevused ning kontrolliti nende statistilist erinevust. Tabelist 5. selgub, et statistiliselt on sarnased arvuti meelelahutuslikul eesmärgil kasutamine ja muusika kuulamine. Järgenvad tegevused olid t-tesi alusel statistiliselt erinevad, kuna olulisusenivoo oli $p < 0,05$.

Tabel 5. Statistiline sarnasus populaarsete vaba aja tegevuste vahel

Tegevus	p
1. Kasutan arvutit meelelahutuslikul eesmärgil - kuulan muusikat	0,362

Märkus. p – olulisusenivoo

Populaarseimateks vaba aja tegevusteks kujunesid arvuti kasutamine meelelahutuslikul eesmärgil ja muusika kuulamine (vt. tabel 6.).

Tabel 6. Populaarseimad vaba aja tegevused (N=186)

	Min	Max	M	SD
Kasutan arvutit meelelahutuslikul eesmärgil	1	5	4,80	0,528
Kuulan muusikat	1	5	4,75	0,627

Märkus. Min – minimaalne hinnang järjestikaskaalal

Märkus. Max – maksimaalne hinnag järjestikaskaalal

Märkus. M - keskmine

Märkus. SD – standardhälve

Korrelatsioonanalüüs huvitegevuste, vaba aja tegevuste ja selles osalejate vahel

Järgnev alapeatükk käsitleb eelnevas alapeaühis välja selgitatud populaarsete huvitegevuste ja vaba aja tegevuste seoseid selles osalejatega ja nende staatustega. Selleks teostatud korrelatsioonanalüüside valimisse ei kuulunud kõik respondendid, vaid kuulusid need, kes vastasid nimetatud populaarsete tegevusega tegelemisele vastusega 3 (kord nädalas), 4 (mõned korrad nädalas) või 5 (peaaegu iga päev) ehk valimis osalejad osalesid nimetatud tegevustest tihemini.

Tabelites 7., 8., 9. ja 10. on kirjeldatud kolme kõige populaarsema huvitegevuse seoseid selles osalejate staatustega, lähtudes sotsiomeetrilise testi sünnipäeva kriteeriumist ja saladuse kriteeriumist.

Tabel 7. Muusikakooli ja staatuste vahelised seosed (N=33)

		Muusikakool	SÜ staatus	SA staatus
Muusikakool	r		0,228	0,090
	p		0,101	0,310
SÜ staatus	r	0,228		
	p	0,101		
SA staatus	r	0,090		
	p	0,310		

Korrelatsiooni olulisusenivoo: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Märkus. SÜ staatus – sünnipäeva kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. SA staatus – saladuse kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. r – korrelatsioonikordaja

Märkus. p – olulisusenivoo

Tabel 8. Võrkpallitrenni ja staatuste vahelised seosed (N=32)

		SÜ staatus	SA staatus	Võrkpallitrenn
SÜ staatus	r			-0,034
	p			0,428
SA staatus	r			0,125
	p			0,248
Võrkpallitrenn	r	-0,034	0,125	

	p	0,428	0,248
Korrelatsiooni olulisusenivoo: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.			
<i>Märkus.</i> SÜ staatus – sünnipäeva kriteeriumil põhinev staatus			
<i>Märkus.</i> SA staatus – saladuse kriteeriumil põhinev staatus			
<i>Märkus.</i> r – korrelatsioonikordaja			
<i>Märkus.</i> p – olulisusenivoo			

Tabel 9. Jalgpallitrenni ja staatuste vahelised seosed (N=24)

	SÜ staatus	SA staatus	Jalgpallitrenn
SÜ staatus	r		0,131
	p		0,271
SA staatus	r		-0,205
	p		0,168
Jalgpallitrenn	r	0,131	-0,205
	p	0,271	0,168

Korrelatsiooni olulisusenivoo: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Märkus. SÜ staatus – sünnipäeva kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. SA staatus – saladuse kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. r – korrelatsioonikordaja

Märkus. p – olulisusenivoo

Tabel 10. Jõusaali ja staatuste vahelised seosed (N=19)

	SÜ staatus	SA staatus	Jõusaal
SÜ staatus	p		0,143
	r		0,280
SA staatus	p		-0,043
	r		0,430
Jõusaal	p	0,143	-0,043
	r	0,280	0,430

Korrelatsiooni olulisusenivoo: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Märkus. SÜ staatus – sünnipäeva kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. SA staatus – saladuse kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. r – korrelatsioonikordaja

Märkus. p – olulisusenivoo

Tabelid 7., 8., 9. ja 10. viitavad sellele, et sagedasema huvitegevuses osalemise ja osavõtjate staatuste vahel puuduvad statistiliselt olulised negatiivsed ja positiivsed seosed.

Järgnevad kaks tabelit (11., 12.) kirjeldavad populaarseimate vaba aja tegevuste seoseid sellest osavõtjate staatustega.

Tabel 11. Arvuti meelelahutusliku kasutamise ja staatuste vahelised seosed (N=184)

	SÜ staatus	SA staatus	Kasutan arvutit meelelahutuslikul eesmärgil
SÜ staatus	r		0,071
	p		0,170
SA staatus	r		0,140*
	p		0,029
Kasutan arvutit meelelahutuslikul eesmärgil	r	0,071	0,140*
	p	0,170	0,029

Korrelatsiooni olulisusenivoo: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Märkus. SÜ staatus – sünnipäeva kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. SA staatus – saladuse kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. r – korrelatsioonikordaja

Märkus. p – olulisusenivoo

Eelneva tabeli 11. põhjal esineb statistiliselt oluline positiivne nõrk korrelatsioon saladuse kriteeriumis saavutatud staatuse ja arvuti meelelahutuslikul eesmärgil kasutamise vahel ($p < 0,05$).

Tabel 12. Muusika kuulamise ja staatuste vahelised seosed (N=183)

	SÜ staatus	SA staatus	Kuulan muusikat
SÜ staatus	r		0,171*
	p		0,010
SA staatus	r		0,086
	p		0,125
Kuulan muusikat	r	0,171*	0,086
	p	0,010	0,125

Korrelatsiooni olulisusenivoo: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Märkus. SÜ staatus – sünnipäeva kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. SA staatus – saladuse kriteeriumil põhinev staatus

Märkus. r – korrelatsioonikordaja

Märkus. p – olulisusenivoo

Tabelist 12. esineb statistiliselt oluline positiivne nõrk seos sünnipäeva kriteeriumis saavutatud staatuse ja muusika kuulamise vahel ($p < 0,05$).

Võrreldes huvitegevustega, on vaba aja tegevustes osalejaid tunduvalt rohkem – arvutit kasutab kord nädalas kuni peaaegu igapäev 184 õpilast 186-st. Muusikat kuulab samadel tingimistel 183 õpilast 186-st.

Arutelu

Käesoleva uurimistöö autori eesmärk oli uurida õpilaste sotsiaalse staatuse ja vaba aja tegevuste ning huvitegevuste vahelisi võimalikke seoseid Haapsalu linna 7. ja 8. klasside õpilaste näitel. Selleks viidi läbi kvantitatiivne uurimus, mille käigus uuriti huvitegevustes, vaba aja tegevustes osalemist, sotsiaalseid staatuseid ja nende vahelisi võimalikke seoseid. Antud peatükk keskendub saadud tulemuste interpreteerimisele püstitatud hüpoteeside valguses ning teiste uurimistöödega võrdlemisele.

Siiski tuleb teha varasemate uurimuste kõrvutamise juures märkus – kuna analoogilisi uurimusi kättesaadavate allikate seas ei leidunud, on tulemuste kõrvutamine komplitseeritud ning kõrvutamine ei pruugi olla adekvaatne. Samuti esineb erinevusi eelnevate uurimuste sotsiaalsete ja kultuuriliste kontekstide osas.

I Hüpotees

Õpilased, kes osalevad tihedamini huvitegevuses (trennid, huvikoolid ja huviringid) ja vaba aja tegevustes, saavutavad sotsiomeetrilises testis kõrgemaid staatuseid.

Antud hüpotees sai kinnitust osaliselt.

Huvitegevuste osas ilmnes vaid üks statistiliselt positiivne nõrk seos – tantsuliste tegevuste ja sünnipäeva kriteeriumis saavutatud staatuse vahel (korrelatsiooni olulisusenivoo $p < 0,05$). Sünnipäeva kriteerium, nagu ka andmekogumismeetodite ja andmetöötluse põhimõtete peatükis kirjeldati, rajaneb eelistatusel ühistevustes. Seega võib spekuloida, et tantsuga tegelemine nõuab head füüsilist vormi, mis omakorda on aluseks meeldivale välimusele. Hea välimus ehk füüsiline meeldivus seondub kaaslasele meeldimisega. Sotsiaalsed eelistused on positiivselt seotud füüsilise atraktiivsusega ja mitmete teiste faktoritega. (Coie et al., 1982) Seega selle alusel võib spekuloida, et tantsuga aktiivselt

tegelejad on valdavalt kõrgete staatustega isikud ehk populaarsed. Või esineb vastupidine efekt – populaarsed õpilased tegelevad tantsuga. Ning ühtlasi omab kõrgem staatus seost kõrgemate kognitiivsete ja sotsiaalsete võimetega. (Newcomb et al., 1993) Samas võib küsida, mille poolest erineb näiteks sport, millel seoseid osalemissageduse ja staatuste vahel ei esinenud. Näiteks Eccles&Barber (1999) leidsid oma uurimuses, et üks kooliväliste tegevuste grupp – sport, on väga selgelt seotud identiteediga (tegevusel põhinev identiteet).

Teistel huvitegevuste grupeerimistel ei esinenud statistiliselt olulisi seoseid staatustega. Selle põhjal võib järeldada, et käeolevas uurimuses ei ole sagedane huvitegevuses osalemine suures osas seotud kõrgemate staatustega. Kuigi, nagu sissejuhatus märgiti, siis Ecclesi ja Barberi (1999) väitel on tihti eeldatud, et konstruktiivsel ja struktuursel huvitegevusel on mitmeid positiivseid arengut mõjutavaid tulemusi, millest üheks oli sotsiaalsete võrgustike rajamine nii teismeliste kui täiskasvanute seas, nii olevikus kui tulevikus. Samad autorid leidsid ka positiivseid seoseid kooliväliste tegevuste ja akadeemilise edukuse, koolis püsimise vahel. Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et sõprussidemed on kujunenud aktiivsuse alusel ja kaaslased mõjutavad üksteist. Aga autorid tõid ka välja seiga, et uuritud tegevuste gruppide seast oli juba varasemalt nimetatud sport see, millega kaasnes konkreetne identiteet. Teiste uuritud tegevuste gruppide osas tulemused nii selged ei olnud. (Eccles&Barber, 1999) See uuring viidi läbi Ameerika Ühendriikides, mille tõttu on kontekst Eesti suhtes erinev. Samuti on vaieldav identiteedi ja staatuse suhe. Mahoney et al. (1997) täheldasid, et kaastatus huvitegevusse ning akadeemilised ja tegevusalased tulemused on seotud - õpilased, kes tegelevad struktureeritult huvitegevusega, omavad kõrgemat enesehinangut, enesekontrolli ja sisemist motiveeritust. Seega viimase viidatud uurimuse alusel oleks võinud oletada, et huvitegevuste ja staatuste vahel esinevad tugevamad seosed.

Vaba aja tegevuste osas ilmnnes rohkem seoseid, kui huvitegevustel. Sünnipäeva kriteeriumis saavutatud staatusega esinesid positiivsed nõrgad seosed lugemisega seotud tegevustel, muusikalistel tegevustel, sotsiaalsetel tegevustel ($p < 0,05$). Seega võib oletada, et populaarsematel staatustel loevad õpilased loevad rohkem, millest võib järeldada, et nad hoiavad ennast kursis nii ümbitsevaga kui ka tegelevad näiteks õppetöö jaoks vajalike matejalidega töötamisega. Siit edasi mines võib seostada lugemist (ja ka sotsiaalseid tegevusi) üleüldiste hariduslike saavutustega. Huvitav on fakt, et lugemine ei olnud väga populaarne tegevus näiteks Wight et al. (2009) uurimuses, kus igapäevaselt kulutas sellele 15-17-aastane noor keskmiselt 7-11 minutit päevas. Wight et al. käsitles erinevaid tegevusi minutilise kuluga ühes päevas. (Wight et al., 2009) Eesti kontekstis võib tuua võrdluse, kus üldisele lugemisele üldse kulutasid 8. klasside õpilased 54,16 minutit päevas, raamatute ja õpikute lugemisele

34,30 minutit päevas ja ajalehtede ning ajakirjade lugemisele 19,86 minutit päevas. Antud uurimuse autorid viitavad kooli kohustusliku kirjanduse positiivsele mõjule. (Luik et al., 2009) Võib oletada, et akadeemiline edu, staatus ja lugemine on seotud.

Sünnipäeva kriteeriumis saavutatud staatuse ja sotsiaalsete tegevuste vahel esines samuti positiivne nõrk seos. Sotsiaalsed tegevused sisaldasid endas sõpradega aja veetmist, koosviibimisi, üksteise külastamisi, üritusi, oma posi/tüdrukuga aja veetmist, pidusid ja poodlemist. Samasid nimetusi esines Luik et al. (2009) uurimuses. Luik et al (2009) uurimuse alusel kulutasid 8.klassi õpilased 98,49 minutit poodlemisele nädalas, mis antud uurimuses oli üks vähim aega nõudvaid tegevusi ja 166,39 minutit päevas koos sõpradega ajaveetmisele, mis oli üks populaarsemaid teismeliste tegevusi. Seega tihedam suhtlemine sõpradega võib olla seotud staatusega ja antud puhul ühistegevusele viitava staatusega.

Sünnipäeva kriteeriumis saavutatud staatus omas nõrka positiivset seost välimusega ($p < 0,01$). Statistilisel mõõdukas seos esines saladuse kriteeriumis saavutatud kõrgemate staatuste ja taaskord välimuse vahel ($r=0,359$). Viimase puhul on olulisusenivoo madalam, seega on tulemus veelgi tõsikindlam. Seega välimus või olla seoses staatusega. Statistikaameti kogumikust "Lapsed" selgus, et 10–17-aastaste laste ööpäevasest ajakasutusest hõlmab kõige suurema osa isiklik tegevus, mille alla kuulub magamine, söömine, joomine ja muu. (Rosenblad&Randoja, 2008) Isikliku tegevuse alla võivad mahutada ka välimusega seonduvad tegevused, oma välimuse eest hoolitsemine. Seega võib järeldada, et populaarsus, välimus ja ka sotsiaalsus on omavahel seotud (Coie et al., 1982).

Olulisusenivool $p < 0,01$ esinevad statistiliselt olulised positiivsed seosed saladuse kriteeriumis saavutatud staatuste ja interaktiivste vahendite kasutamise, filminduse ja fotograafia, tegevusetuse, kunsti ja käsitööga ning sotsiaalsete tegevuste vahel ($p < 0,01$). Saladuse kriteerium põhineb personaalsusel ja lähedusel ning üldiselt tugevamatel suhetel, kaasates vähem kaaslaseid, kui sünnipäeva kriteerium. Seega võib spekuloida, et isikud, kes saavutavad selles kriteeriumis kõrgemaid positsioone, on saanud tugevaid valikuid ja kõik need tegevused võiksid seostuda ka väiksemates gruppides tegutsemisega.

Sotsiaalsed tegevused saavutasid selles staatuse kriteeriumis kõrgema tulemuse ($r=0,274$) kui sünnipäeva kriteeriumis ($r=0,169$). Mõlemad jäid siiski statistiliselt nõrkadeks seosteks, kuid selle põhjal võib taas järeldada, et kes osalevad tihedamini sotsiaalset külge puudutavates vaba aja tegevustes, saavutavad saladuse kriteeriumis kõrgemaid staatuseid ja/või vastupidi.

Interaktiivsete tegevuste alla mahutub arvuti kasutamine. Arvuti kasutamine on populaarne tegevus, sellele viitas ka varasemalt Luik et al. (2009) uuring ja ka Wight et al.

(2009) uuring. Siia paigutub ka telefonide kasutamine, mille võimalused tänapäeva maailmas on mitmekülgsest kasvanud. Luik et al. (2009) uuringust selgub, et 8.klassi õpilane kulutab keskmiselt 38,11 minutit päevas telefoniga rääkimisele, mis järgnes poodlemisele, kui ühele vähim aega nõudvale tegevusele.

Märkimisväärseid tulemusi varasematest uurimustest ei esinenud filminduse ja fotograafia ning kunsti ja käsitöö osas.

Oluline negatiivne statistiline seos esineb saladuse kriteeriumis saavutatud staatuse ja taskuraha teenimise vahel ($p < 0,05$). Seega taskuraha teenimine pole seotud kõrgema staatusega, vaid esineb vastupidine efekt. Madalam staatus on seotud taskuraha teenimise eesmärgil mittetöötamisega. Võib spekuloida, et valdav osa madalatel staatustel olijatest ei tööta taskuraha teenimiseks. Kõrvutades Wight et al. (2009) uurimistööd, milles uuriti 15-17-aastaseid noori, siis nende puhul selgus töötamise suhtes fakt, et see ei kuulunud küll kõige levinumate tegevuste hulka (magamine – 570 minutit päevas, kool – 300 minutit päevas; televiisor – 142 minutit poiste ja 131 minutit tüdrukutel päevas), kuid kuulus nendele järgnevate sekka (reisimine - 72 minutit päevas; sport - 59 minutit päevas poistel ja 28 minutit päevas tüdrukutel), kulutades keskmiselt valimis olnud teismeliste päevasest ajakasutusest 58 minutit. Eesti näitel kulub 10-17-aastaste laste päevasest ajakasutusest tasulisele ja vabatahtlikule tööle ligi pool tundi päevas. (Rosenblad&Randoja, 2008) Viimase uurimuse puhul ei ole töötamine tegevus, milles osaletaks tihti. Järelikult esineb sarnasus käesoleva uurimuse ja viimasena nimetatud uurimuse vahel.

II Hüpotees.

Populaarsete huvitegevuste ja vaba aja tegevuste ning sellest osavõtjate sotsiaalsete staatuste vahel esinevad positiivsed korrelatsioonid.

Antud hüpotees sai kinnitust osaliselt.

Alustades populaarseimatest huvitegevustest ja vaba aja tegevustest, siis esineb sarnasusi eelnevate uurimustega, mida on osaliselt juba kajastatud esimese hüpoteesi arutelus. Ka Eccles ja Barberi uuring (1999) osutas sellele, et meeskonnasport, milles osales valimis olnud tüdrukutest 45,6% ja poistest 66,7% ja spordiklubid, milles osalesid 13,1% tüdrukutest ja 25,5% poistest, on populaarsed ja nendes osalemise prantsendid ühed kõrgeimatest. Käesolevas uurimistöös ei olnud sport küll kõige populaarseim, kuid populaarseimate seas paiknesid meeskonnasporti aladena võrkpall, jalgpall ja spordiklubi tegevusena jõusaal. Eccles ja Barber (1999) lahkasid eraldi spordi üldnimetuse all olevaid spordialasid, milles

kolmandal kohal paiknes jalgpall, nagu käesolevas uurimuseski. Eccles'i ja Barber'i esimestel kohtadel paiknesid pesapall ja korvpall, mis ilmselt ei pruugi kattuda ega esineda käesoleva uurimuse tulemustes kultuuriliste ja sotsiaalsete erinevuste tõttu. Wight et al. (2009) uurimuse ajakasutuse esikohti sai käsitletud juba esimese hüpoteesi arutelus. Huvitegevuse osas oli antud uurimuses samuti nimetatud sport ja treeningud, milles poisid osalesid 58 minutit päevas ja tüdrukud 28 minutit ning mis eelnes kõrgema tulemusega vahetult eelnevalt vaadeldud palgalisele töötamisele. (Wight et al., 2009) Luik et al. (2009) uurimuse alusel tegeleti spordiga keskmiselt 225,55 minutit nädalas, mis oli antud uurimuse aktiivsetest vaba aja tegevustest kõige kõrgema tulemusega. (Luik et al., 2009)

Kõige populaarsem huvitegevus oli käesolevas uurimuses muusikakoolis õppimine. Muusikakooli, kui eraldi huvitegevust ja selles osalemist, varasemates käsitletud uurimustes ei esinenud.

Populaarseimad vaba aja tegevused olid arvuti kasutamine meelelahutuslikul eesmärgil ja muusika kuulamine. Luik et al. (2009) uurimus lahkas arvuti kasutamise mitmeks – arvuti kasutamine, internetis suhtlemine, arvutiga mängimine, infootsimine internetist. Kaks esimest neist olid antud uurimuses keskele kohale seatud meediakasutuses enim minuteid kulutavad tegevused päevas, vastavalt keskmiselt 159,66 minutit päevas ja 103,98 minutit päevas. Sama uuring käsitles meedia kasutuses ka muusika kuulamist (s.h. tasutamuusika), mis osutus meediat puudutavatest vaba aja tegevustest kõrgeimaks - 188.96 minutit päevas. (Luik et al., 2009) Seega käesoleva uurimuse tulemused kattusid peaaegu populaaruse osas viimasena esitatud uurimuse tulemustega – käesolevas töös olid vastupidises järjekorras vaid muusika kuulamine ja arvuti kasutamine.

Huvitegevuste ja sellest osavõtjate vahel puudusid statistiliselt olulised seosed, seega võib oletada, et huvitegevustes osalejad ei ole kindla staatusrühma esindajad ning ei esine positiivset seost tegevustega. Huvitegevustel on positiivne väärtus elule sotsiaalses kontekstis. (Jacobs et al., 2004) Sellest tulenevalt võime järeldada, et huvitegevusest võetakse osa, kuid antud puhul ei korreleeru see osavõtjate staatustega. Sellegi poolest võib oletada, et kui õpilased osalevad erinevates huvitegevustes ja erinevatel staatustel osalejad paiknevad tegevustes läbisegi, on tegemist positiivse nähtusega.

Vaba aja tegevuste ning sellest osavõtjate sotsiaalsete staatuste vahel esinesid statistiliselt nõrgad positiivsed korrelatsioonid. Kaks kõige populaarsemat ja statistiliselt sarnast tegevust – arvuti kasutamine meelelahutuslikul eesmärgil ja muusika kuulamine, olid mõlemad nõrgalt positiivselt seotud staatustega. Arvuti kasutamine meelelahutuslikul eesmärgil oli seotud saladuse kriteeriumis saavutatud staatusega ($p < 0,05$) ning muusika

kuulamine sünnipäeva kriteeriumis saavutatud staatusega ($p < 0,05$). Kuid antud tegevuste puhul tuleb teha tähelepanek, et arvutit kasutas 184 ja muusikat kuulas 183 õpilast 186-st, mis on mõlema puhul üle 98% koguvalimist. Seega võib arvata, et seosed on nõrgad just tänu sellele, et valimis on mitmesuguste staatuste esindajaid. Eeldada oleks võinud, et mõlemad tegevused on seotud mõlema staatusega.

Võib spekuloida, et näiteks muusika kuulamine seondub rohkem koosviibimiste ja laialdasema suhtlemisega ja arvuti kasutamine rohkem suhtlemisega individuaalsemal tasandil.

Kokkuvõttes esines rohkem korrelatsioone staatuste ja vaba aja tegevuste vahel ja vähem staatuste ja huvitegevustega. Kuid kahjuks olid enamik korrelatsioone statistiliselt nõrgad ja nende arvestatavus on küsitav. Võib oletada, et seosed uuritavate aspektide vahel ei ole väga tugevad, sest küsitluse hulk oli liiga väike ning seetõttu ei tule seosed esile. Lisaks on kindlasti palju vabaaja tegevusi, huvitegevusi ja sotsiaalset staatust mõjutavaid tegureid, mida käesolev uurimistöö ei käsitlenud (sotsiaalmajanduslik taust, füüsiline meeldivus, suhtlemisoskused jpt.).

Uurimistöö kitsaskohad

Esimene kitsaskoht antud töö teostamise juures oli varasemate analoogiliste uurimuste kättesaadavus ja/või puudumine. Sellest tulenevalt ei olnud võimalust võrrelda ning uurida varasemaid uurimusi. Olemas on mitmesuguseid huvitegevusi, vaba aja tegevusi ja sotsiaalset staatust puudutavaid uurimusi, kuid kasutada olevate allikate baasil puudub lüli nende kahe suuna vahel.

Teiseks kitsaskohaks kujunes algselt planeeritud faktoranalüüsi teostamine, mis ei õnnestunud tehnilistel põhjustel. Faktoranalüüsi kaasatavate subjektide vastuste arv oli 3 korda suurem, kui hinnatavate tunnuste arv (45/186 ja 68/186 miinus madalamate kommunaliteetidega komponendid), mille põhjal oleks võinud eeldada, et faktoranalüüs õnnestub.

Kolmandaks kitsaskohaks antud uurimuse puhul oli ankeet, kus esines mõningaid mitmeti mõistetavaid tegevusi, mis hiljem ei sobitunud grupeeringutesse ja mis tuli analüüsist kõrvaldada (nt. tegelen matkamisega, käin reisimas ja/või väljasõitudel; tegelen igasuguse tehnikaga). Lisaks kukkusid läbi osade küsimuste püstitused ja usaldusväärsus (nt. heade kaaslaste nimetamine numbriliselt).

Tulemuste rakendatavus

Kui tulemused oleksid olnud arvestatavamad, siis saaksid uurimustöö tulemustest kasu nii õpetajad, noorsootöötajad/huvijuhid kui ka lapsevanemad. Nende kõigi võimuses on noori toetada, kaasata ning suunata nende arengut ja tegevust. Oluline on märgata, millised tegevused on populaarsed kõrgema staatusega õpilaste seas, sest nemad on teiste seas liidrid ja nende moodi tahetakse olla. Kui selgub, et õpilaste seas populaarsed tegevused on negatiivse varjundiga (nt. alkoholi ja tubaka tarbimine vms.), saavad täiskasvanud sekkuda, püüdes tõsta noorte teadlikkust ja pakkudes neile alternatiivseid tegevusi, eelkõige püüdes kaasata liidripositsioonil olevad noori, kes omakorda innustavad teisi. Kui levinud on positiivsed tegevused, saavad täiskasvanud neid toetada, pakkudes rohkem ja paremaid võimalusi nende tegevuste harrastamiseks ning leides võimalusi väljunditeks. Õpetajad saavad aidata kaasa madalamal staatusel olevate õpilaste aksepteerimisele kaaslaste poolt, tunnustades neid ja tõstes esile nende positiivseid saavutusi huvitegevuse valdkonnas.

Oma klassi õpilaste tundmine ja nende tegemistega kursis olek võimaldab õpetajal orgniseerida õppetööd, grupeerides õpilasi kindlatel alustel ning püüda edendada koostööd erinevatel staatustel olevate õpilaste vahel. Oma klassi õpilaste staatuste ja suhetestruktuuri tundmine aitab õpetajal pöörata õpilaste tähelepanu kaaslastele ja suunata olema tolerantsemad.

Uurimus võib olla aluseks järgnevatele analoogilistele uurimistöödele, kuna valdkond väärrib uurimist ja lisaaspektide kaasamist laiemas plaanis.

Kasutatud kirjandus

Aimre, I. (2001). *Sotsioloogia*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus.

Aimre, I. (2005). *Sotsioloogia*. Tallinn: AS Ühiselu.

de Botton, A. (2005). *Mure staatuse pärast*. Tallinn: Kirjastus Varrak.

Coie, D., Dodge, K. A., Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. *Developmental Psychology*, 18(4), 557-570.

Dumazedier, J. (1972). Leisure. In D. L Sills (Eds.), *International Encyclopedia of The Social Sciences* (pp 248-254). New York: The Macmillan Company & The Free Press.

Eccles, J. S. & Barber, B. L. (1999). Student council, volunteering, basketball, or marching band: What kind of extracurricular involvement matters? *Journal of Youth and Adolescence*, 6(3), 281-294.

Encyclopædia Britannica. (2011). Retrieved April 28, 2011, from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/551450/social-status>.

Freirich, K. (2007). 5. *Klassi õpilaste õppetööst vaba aja kasutamisest*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.

Gifford-Smith, M. E. & Brownell, C. A. (2003). Childhood peer relationships: social acceptance, friendships, and peer networks. *Journal of School Psychology*, 41, 235-284.

Griffel, L. (2007). *Teismeliste sotsiomeetrilise staatuse seoses enese ja kaaslaste poolt hinnatud agressiivse käitumise vormide kasutamissagedusega*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.

Haapsalu Linn. (2011) Külastatud 29. jaanuaril, 2011, aadressil <http://haapsalu.ee/index.php?lk=19>

Haridus – ja Teadusministeerium. (2011). Külastatud 30. aprill 2011, aadressil <http://www.hm.ee/index.php?045027>

Hartup, W. W. (1996). The Company they keep: friendships and their developmental significants. *Child Development*, 67, 1-13.

Hatzichristou, C. & Hopf, D. (1996). A Multiperspective Comparison of Peer Sociometric Status Groups in Childhood and Adolescence. *Child Development*, 67, 1085-1102.

Jacobs, J. E., Vernon, M. K., Eccles, J. S. (2004). Relations Between Social Self-Perceptions, Time Use, and Prosocial or Problem Behaviors During Adolescence. *Journal of Adolescent Research*, 19(1), 45 - 62.

Jary, D. & Jary, J. (1995). *Collins Dictionary of Sociology*. New York: HarperCollins Publications.

Järve, M. (1999). Vaba aeg. Vaba aja suurus ja tähendus. Narusk, A (Toim), *Argielu Eestis 1990ndatel aastatel. Elanikkonnaküsitlusel "Eesti 98" ja "Eesti 93" põhinev sotsioloogiline ülevaade* (lk 84-88). Tallinn: TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Kalmus, V., Lauristin, M., Pruulmann-Vangerfeldt P. (Toim). (2004). *Eesti elavik 21. sajandi algul: ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kelly, J. R. & Freysinger, V. J. (2000). *21st Century Leisure. Current Issues*. United States of America: Allyn and Bacon.

Koskenniemi, M. (1973). Kooliklassi sotsiaalsetest tüüpidest. A. Teder, (Koost) *Kollektiiv, õpilane, õpetaja* (lk 20-35). Tallinn: TPI Rotaprint.

Kraav, I. (1985). Õpilastevahelised suhted kui kasvatusprobleem. *Nõukogude Kool*, 5, 19-24.

- Larson, R. W. (2001). How U.S. Children and Adolescents Spend Their Time: What It Does (and Doesn't) Tell Us About Their Development. *Current Directions in Psychological Science*, 10, 160-164.
- Larson R. & Richards, M. H. (1991). Daily Companionship in Late Childhood and Early Adolescence: Changing Developmental Contexts. *Child Development*, 62(2), 285-299.
- Larson, R., & Verma, S. (1999). How children and adolescents spend time across the world: Work, play, and developmental opportunities. *Psychological Bulletin*, 125(6), 701-736.
- Lee, S. W. (Eds.). (2005). *Encyclopedia of school psychology*. United States of America: SAGE Publications.
- Luik, P., Krips, H., Kukemelk, H., Taimalu, M. (2009). Estonian Teenagers' Employment of Time. In J. Mikk, P. Luik, M. Veisson (Eds.), *Teenagers in Estonia: Values and Behaviour*, (pp 153-172). Frankfurt, Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften.
- Maar, M. (2009). *Õppe- ja kasvatusseos staatusega klassis*. Publitseerimata lõputöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.
- Mahoney, J. L. & Cairns, R. B. (1997). Do extracurricular activities protect against early school dropout? *Developmental Psychology*, 33(2), 241-253.
- Marshall, G. (Eds.). (1998). *Dictionary of Sociology*. Oxford: Oxford University Press.
- Must A. & Must O. (1982). Õpilaste elulaad. P. Vihalemm (Koost), *Elulaad ja elukeskkond* (lk 114-147). Tallinn: Kirjastus "Eesti Raamat"
- Müürsepp, M. (2009). Vaba aeg ja kultuuritarbimine. L. Hansson (Koost), *Töö, kodu ja vaba aeg. Argielu Eestis aastatel 1985-2008* (lk 175-195). Tallinn: Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Newcomb, A. F. & Bukowski, W. M. (1983). "Social Impact and Social Preference as Determinants of Children's Peer Group Status. *Developmental Psychology*, 19, 856-867.

Newcomb, A. F., Bukowski, W. M., Pattee, L. (1993). Children's Peer Relations: A Meta-Analytic Review of Popular, Rejected, Neglected, Controversial, and Average Sociometric Status. *Psychological Bulletin*, 113(1), 99-128.

Niine, M. (2008). *Õpilaste sotsiaalne staatus ühes kasvatuseringimusi vajavate laste koolis*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Nõmm, E., Valgmaa, R. (1995). *Grupiprotsessid ja nende juhtimine*. Võru: Täht.

Orn, J. (1985). Kooliklassi tundmaõppimise meetodid. R. Virkus (Koost), *Noorele õpetajale* (lk 77-92). Tallinn: Valgus.

Orn, J. (1971). Sotsiaalsest pertseptsioonist interpersonaalsetes suhetes. *Nõukogude Kool*, 8, 577-581.

Parring, A-M., Vähi, M., Käärrik, E. (1997). *Statistilise andmetöötluse algõpetus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda.

Raudik, V. (1997). Sotsiaalne tõrjutus ja selle väljendumine 13-17 aastastel. I. Kraav, K. Kõiv (Koost), *Lapse probleemid ja probleemid lapsega* (lk 163-168). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda.

Raudsepp, I. (2006). *Õpilase ja vaba aeg (kaubanduskeskused ja loodus kui vaba aja veetmise kohad 7. ja 10. klassi õpilaste näitel)*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Rosenblad, Y. & Randoja, M. (2008). Kultuur, sport ja vaba aeg. L. Haugas (Toim), *Lapsed* (lk 64-74). Tallinn: Ofset OÜ

Rojek, C. (1998). *Decentring leisure*. London: Sage.

Rubin, K. H., Bukowski, W. M., Laursen, B. P. (2009). *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*. New York: The Guilford Press

Salkind, N. J. (Eds.). (2008). *Encyclopedia of educational psychology*. United States of America: SAGE Publications.

Smith, P. K. Cowie, H. Blades, M. (2008). *Laste arengu mõistmine. Neljas väljaanne*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Suuder, M. (1974). Liider kooliklassis. *Nõukogude Kool*, 11, 908-912.

Tropp, K., Saat, H. (2010). Õpilaste suhted eakaaslaste ning täiskasvanutega ja sotsiaalsete oskuste areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

Umda, A. (1984). Juht, soosik, liider kooliklassis. *Nõukogude Kool*, 9, 31-34.

Wight, V. R., Price J., Bianchi, S. M., Hunt, B. R. (2009). The time use of teenagers. *Social Science Research*, 38, 792-809.

Lisa 1. Ankeet

Lugupeetud õpilane!

Mina olen Merilin Maar, Tartu Ülikooli kasvatusteaduste magistriõppe üliõpilane. Käesoleva küsimustiku eesmärgiks on õppida tundma Haapsalu linna 7. ja 8. klassi õpilaste koolivälise aja sisustamise viise ning uurida nende võimalikku mõju õpilastevahelistele suhetele.

Selleks palun Sinult vastuseid alljärgnevatele küsimustele. Vastuseid kasutan oma magistritöö koostamisel ja nimesid ei avalda.

Jälgi hoolega juhiseid ja ole tähelepanelik, et iga küsimus saaks vastatud. Sinu panus on oluline!

Ette tänades,
Merilin Maar.

I Osa

Märgi, kas ja kui sageli osaled alljärgnevate huvikoolide, huviringide või trennide tegevustes. Vali vastus sobiva numbri näol. Palun vasta kõikidele punktidele!

- 1 – ei tegele;
- 2 – mõned korrad kuus;
- 3 – üks kord nädalas
- 4 – mõned korrad nädalas;
- 5 – peaaegu iga päev.

	Tegevus	Vastus				
1.	Kunstikool	1	2	3	4	5
2.	Käsitööring	1	2	3	4	5
3.	Kunstiring	1	2	3	4	5
4.	Arvutigraafika	1	2	3	4	5
5.	Disainiring	1	2	3	4	5
6.	Lilleseadering	1	2	3	4	5
7.	Filmiring	1	2	3	4	5
8.	Fotoring	1	2	3	4	5
9.	Muusikakool	1	2	3	4	5

10.	Kitarriring	1	2	3	4	5
11.	Lauluring	1	2	3	4	5
12.	Koorilaul	1	2	3	4	5
13.	Solistina laulmine (juhendaja juhendamisel)	1	2	3	4	5
14.	Ansambli/bändis mängimine (juhendaja juhendamisel)	1	2	3	4	5
15.	Muusikateater	1	2	3	4	5
16.	Näitering	1	2	3	4	5
17.	Tennisetrenn	1	2	3	4	5
18.	Jalgpallitrenn	1	2	3	4	5
19.	Korvpallitrenn	1	2	3	4	5
20.	Võrkpallitrenn	1	2	3	4	5
21.	Maadlustrenn	1	2	3	4	5
2	Ujumistrenn	1	2	3	4	5
2.						
23.	Lauatennis	1	2	3	4	5
24.	Vehklemistrenn	1	2	3	4	5
25.	Laskmistrenn	1	2	3	4	5
26.	Kergejõustik	1	2	3	4	5
27.	Tantsukool	1	2	3	4	5
28.	Aeroobika	1	2	3	4	5
29.	Rahvatants	1	2	3	4	5
30.	Kabe	1	2	3	4	5
31.	Ratsutamine	1	2	3	4	5
32.	Võimlemisring	1	2	3	4	5
33.	Võitluskunstide trenn	1	2	3	4	5
34.	Maletreening	1	2	3	4	5
35.	Orienteerumine	1	2	3	4	5
36.	Purjespordikool	1	2	3	4	5
37.	Jõusaal	1	2	3	4	5
38.	Lennumudelism	1	2	3	4	5
39.	Automudelism	1	2	3	4	5
40.	Kokandusring	1	2	3	4	5
41.	Noorteorganisatsioonid (tugiõpilased T.O.R.E; õpilasesindus; poliitilised organisatsioonid)	1	2	3	4	5
42.	Ainering (nt. bioloogia-, geograafiaring jt.)	1	2	3	4	5
43.	Skautid, Noorkotkad ja/või Kodutütred	1	2	3	4	5
44.	Raamaturing	1	2	3	4	5
45.	Ajakirjandusring, ajalehe toimetamine	1	2	3	4	5

II Osa

Märgi, kas ja kui sageli tegeled alljärgnevas tabelis nimetatud tegevustega.

Vali vastus sobiva numbri näol. Palun vasta kõikidele punktidele!

1 – ei tegele;

2 – mõned korrad kuus;

3 – üks kord nädalas

4 – mõned korrad nädalas;

5 – peaaegu iga päev.

	Tegevus	Vastus				
46.	Valmistun järgmiseks koolipäevaks	1	2	3	4	5
47.	Teen koduseid majapidamistöid	1	2	3	4	5
48.	Hoian nooremaid õdesid-vendi	1	2	3	4	5
49.	Tegelen lemmikloomaga	1	2	3	4	5
50.	Suhtlen ja teen midagi koos pereliikmete ja või sugulastega	1	2	3	4	5
51.	Teen aiatöid	1	2	3	4	5
52.	Vaatan filme/videosid	1	2	3	4	5
53.	Vaatan televiisorit	1	2	3	4	5
54.	Kasutan arvutit meelelahutuslikul eesmärgil (internetis surfamine, mängud, sotsiaalmeedia - msn, facebook jms.)	1	2	3	4	5
55.	Kasutan arvutit õppimise eesmärgil (materjalide otsimine, tööde koostamine jms.)	1	2	3	4	5
56.	Kuulan muusikat	1	2	3	4	5
57.	Kuulan raadiot	1	2	3	4	5
58.	Räägin, mängin telefoniga	1	2	3	4	5
59.	Tegelen igasuguse tehnikaga	1	2	3	4	5
60.	Tegelen filminduse ja/või fotograafiaga	1	2	3	4	5
61.	Olen tegevusetult, puhkan	1	2	3	4	5
62.	Unistan, mõtisklen	1	2	3	4	5
63.	Loen raamatut	1	2	3	4	5
64.	Loen ajakirju/ajalehti	1	2	3	4	5
65.	Kirjutan lugusid (lühijutte, raamatut jms.)	1	2	3	4	5
66.	Tegelen kunstiga (joonistamine, maalimine, voolimine jm.)	1	2	3	4	5
67.	Tegelen käsitööga (puutöö, kudumine, heegeldamine, tikkimine, õmblemine jm.)	1	2	3	4	5
68.	Mängin, harjutan muusikainstrumenti	1	2	3	4	5
69.	Teen bändi	1	2	3	4	5
70.	Hängin sõpradega tänavatel, parkides, kaubanduskeskustes	1	2	3	4	5
71.	Viibin avatud noortekeskuses	1	2	3	4	5
72.	Koguneme mõne sõbra juurde, kellel pole vanemaid kodus	1	2	3	4	5
73.	Veedan aega oma poisi/tüdrukuga	1	2	3	4	5
74.	Olen seksuaalselt aktiivne	1	2	3	4	5
75.	Poodlen/shoppan	1	2	3	4	5
76.	Tegelen oma välimusega (soeng, riietus)	1	2	3	4	5
77.	Fännan oma iidolit ja proovin olla tema moodi	1	2	3	4	5
78.	Käin väljas söömas	1	2	3	4	5
79.	Tarbin tubakatooteid	1	2	3	4	5
80.	Tarbin uimasteid	1	2	3	4	5

81.	Tarbin alkoholi	1	2	3	4	5
82.	Teen vesipiipu	1	2	3	4	5
83.	Osalen tubakatoodete, alkoholi hankimisel	1	2	3	4	5
84.	Osalen uimastite hankimisel	1	2	3	4	5
85.	Puutun kokku kakluste, peksmistega	1	2	3	4	5
86.	Puutun kokku varastamisega	1	2	3	4	5
87.	Tegelen oma koguga (kolleksioneerin nt. marke, märke vms.)	1	2	3	4	5
88.	Lahendan ristsõnu	1	2	3	4	5
89.	Mängin lauamänge	1	2	3	4	5
90.	Käin teatris	1	2	3	4	5
91.	Jalutan looduses	1	2	3	4	5
92.	Käin kinos	1	2	3	4	5
93.	Käin kirikus, osalen koguduse töös	1	2	3	4	5
94.	Käin kontsertidel	1	2	3	4	5
95.	Käin pidudel/diskodel	1	2	3	4	5
96.	Käin vaatamas spordivõistluseid	1	2	3	4	5
97.	Käin raamatukogus	1	2	3	4	5
98.	Külastan muuseume, näituseid	1	2	3	4	5
99.	Osalen sõprade koosviibimistel, üritustel	1	2	3	4	5
100.	Osalen vabatahtlikus töös (noortetalgud, üritustel abistamine jm.)	1	2	3	4	5
101.	Töötan taskuraha teenimise eesmärgil	1	2	3	4	5
102.	Tegelen muinasaja taaskehastamisega, LARP-ga või airsoftiga	1	2	3	4	5
103.	Tegelen matkamisega, käin reisimas ja/või väljasõitudel	1	2	3	4	5
104.	Tegelen tantsimisega	1	2	3	4	5
105.	Tegelen toiduvalmistamisega, kokkan	1	2	3	4	5
106.	Tegelen ekstreemspordiga (BMX, rulluisutamine, rulatamine, lohesurf, surf, ATV jm.)	1	2	3	4	5
107.	Tegelen talispordiga (uisutamine, suusatamine, lumelaud jm.)	1	2	3	4	5
108.	Tegelen motospordiga (kross, ralli, roller jm.)	1	2	3	4	5
109.	Sõidan rattaga	1	2	3	4	5
110.	Käin ujumas	1	2	3	4	5
111.	Käin sõpradel külas	1	2	3	4	5
112.	Käin kalal	1	2	3	4	5
113.	Tegelen graffititega, stencilitega	1	2	3	4	5

114. Kas eelnevas nimistus puudus mõni tegevus, millega Sina väljaspool kooli tegeled?
 Palun nimeta need tegevused!

.....
 .....

115. Kas eelpool nimetatud tegevuste seas on midagi, millega Sa praegu ei tegele, aga sooviksid tegeleda? Nimeta kuni 3 tegevust!

.....
.....

116. Mis takistab Sind tegelemast nende tegevustega, millega sooviksid tegeleda?

.....
.....

117. Kuidas Sa hindad oma õppeedukust? Tee sobivale vastusele ring ümber.

- 5 – väga hea
- 4 – pigem hea
- 3 - keskpärane
- 2 – pigem halb
- 1 – väga halb

III Osa

Järgnevalt küsin Sinult küsimusi, mille abil õpiksin paremini tundma Sind ja Sinu kaaslast. Selleks loe läbi lühikesed tekstid ja vasta küsimustele! Vasta igale küsimusele julgelt ja ausalt, Sinu vastuseid loeb ainult uurimuse tegija. Nimesid kasutatakse andmetöötluses ja tulemused esitatakse edaspidi anonüümselt.

Sünnipäev

Sünnipäev on oluline päev. Sünnipäev on veel toredam, kui seda on võimalik veeta koos meeldivate inimestega. Sünnipäev on ka hea põhjus peo organiseerimiseks ning külaliste kutsumiseks. Kujutle, et Sul on piisavat raha, sobilik ruum ja kõik muud võimalused, et pidada üks suurepärane sünnipäevapidu. Sul on võimalik kutsuda nii palju inimesi, kui ise soovid. Ilmselt on Sul ka klassikaaslasteid, kelle Sa sellele sünnipäevapeole kutsuksid.

118. Kelle Sa kutsuksid oma klassikaaslastest enda sünnipäevapeole? Palun kirjuta nende inimeste eesnimed!

.....
.....

119. Võimalik, et kõik Sinu sõbrad ei käi Sinuga samas klassis. Keda Sa peale klassikaaslaste veel sünnipäevale kutsuda tahaksid? Palun kirjuta nende inimeste eesnimed ja täpsusta, kes nad Sulle on! (Nt. Mari – õde. Jüri – naaber.)

.....
.....

Saladus

Igaühel meist on omad rõõmud ja mured, ebaõnnestumised ja õnnestumised. On hea, kui saame neid kellegagi jagada, kuid on saladusi, mida me räägime vaid mõnele üksikule inimesele, keda me hästi tunneme, usaldame ja kellega me saame hästi läbi. Küllap on ka Sinul klassikaaslast, kellega Sa jagaksid oma saladusi.

120. Kellele Sa enda klassikaaslastest räägid oma saladusi? Kirjuta palun tema eesnimi/nende eesnimed! Miks Sa räägid just temale/nendele?

.....
.....

121. Kellele Sa enda klassikaaslastest mitte mingil juhul ei räägiks oma saladusi? Kirjuta tema eesnimi/nende eesnimed! Miks Sa ei räägi just talle/nendele?

.....
.....

122. Mis Sa arvad, kes Sinu klassikaaslastest räägib Sulle oma saladusi? Palun kirjuta tema eesnimi/nende eesnimed!

.....
.....

Sõbrad

123. Palun märgi, kui mitu head kaaslast Sul on Sinu klassis - .....

124. Palun märgi, mitu head kaaslast Sul on väljaspool Sinu klassi (pane tähele, et kui mõni kaaslane sobib mitmesse punkti, nt. elab naabruses ja on samal ajal kambas väljaspool kooli, siis vali see vastuse variant, mis Sinu arvates on nendest tähtsaim):

- a) Teistes klassides - .....
- b) Trennikaaslaste seas - .....
- c) Huvikooli/huviringi kaaslaste seas - .....
- d) Naabruskonnas elavate kaaslaste seas - .....
- e) Oma seltskonnas või kambas väljaspool kooli - .....
- f) Õdede-vendade ja muude nooremate sugulaste seas - .....
- g) Vanemate, vanavanemate ja muude vanaemate sugulaste seas - .....
- h) Kusagil mujal (nimeta kus ja/või kelle seas) ..... - .....

125. Palun märgi, kas enamus Sinu häid kaaslaseid on Sinust:

- a) vanemad (3 aastat ja enam);
- b) samaealised;
- c) nooremad (3 aastat ja enam).

IV Osa

126. Nimi: .....

127. Vanus: .....

128. Sugu: ☐ m ☐ n

Tänan!

Märkus. Uurimuses ei kasutatud küsimusi 114-117, 119 ja 122-125.

Lisa 2. Sotsiomaatriksi näidis

Sotsiomaatriksi näidis

		Valitavad isikud																											
Jrk.nr.	Kood	T130	P131	P132	T133	T134	T135	T136	T137	P138	T139	P140	P141	P142	P143	SÜ "+" Valimine	SA "+" Valimine	SA "-" Valimine											
		SÜ	SA	SÜ	SA	SÜ	SA	SÜ	SA	SÜ	SA	SÜ	SA	SÜ	SA	SÜ	SA	SA											
1	T130					1+		1+								-		3	2	1									
2	P131	1-			1-	1-		1-		-		1-		-	1-	1-	1-	10	0	13									
3	P132											1			1	1+		3	1	0									
4	T133	1+	1		1					1						1		6	1	1									
5	T134	1+			1-	1						1+				1-		5	2	2									
6	T135	1		1	1		-	1				1				1		7	0	1									
7	T136	1		1	1	1		1	+			1		-	-	1	1	10	2	3									
8	T137		-		-		-	1		1+					1			3	1	5									
9	P138			1										-	1	1+		3	1	1									
10	T139				1	1+	1+				-			-				3	2	3									
11	P140			1-		-				1					1		-	3	0	3									
12	P141			1						1				-		1		3	0	1									
13	P142	1		1+	1		1		1		1-	1+	1		1			13	2	2									
14	P143		-			1+	-		-					-		1		2	1	4									
Kokku		6	5	7	3	8	4	6	6	6	6	4	2	5	2	2	3	4	4	7	2	1	8	3	3	8	2	7	5
SÜ "+"		6	0	7	0	8	0	6	0	6	0	4	0	5	0	2	0	4	0	7	0	1	0	3	0	8	0	7	0
SA "+"		0	2	0	1	0	1	0	2	0	2	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1
SA "-"		0	3	0	2	0	3	0	4	0	4	0	1	0	1	0	2	0	3	0	1	0	8	0	3	0	1	0	4

Lisa 3. Huvitegevuste statistilised andmed

Huvitegevuse statistilised andmed (N=186)

Huvitegevus	Min	Max	M	SD
Muusikakool 9	1	5	1,62	1,355
Võrkpallitrenn 20	1	5	1,54	1,071
Jalgpallitrenn 18	1	5	1,47	1,159
Jõusaal 37	1	5	1,40	,872
Käsitööring 2	1	4	1,38	,804
Korvpallitrenn 19	1	5	1,35	1,010
Lauluring 11	1	5	1,35	,889
Võimlemisring 32	1	5	1,35	1,081
Koorilaul 12	1	5	1,34	,856
Arvutиграafika 4	1	5	1,32	,883
Kunstikool 1	1	5	1,31	1,024
Tantsukool 27	1	5	1,30	,897
Kergejõustik 26	1	5	1,22	,817
Ansambel 14	1	5	1,21	,723
Skudid, NK, KT 43	1	5	1,20	,691
Ainering 42	1	5	1,20	,756
Kitarriring 10	1	5	1,19	,717
Orienteerumine 35	1	4	1,18	,483
Ujumistrenn 22	1	5	1,16	,562
Solist 13	1	5	1,15	,549
Laskmistrenn 25	1	5	1,13	,648
Maadlustrenn 21	1	5	1,13	,619
Vehklemistrenn 24	1	5	1,12	,658
Ratsutamine 31	1	5	1,12	,561
Kunstiring 3	1	5	1,12	,510
Tennisetrenn 17	1	4	1,12	,521
Näitering 16	1	4	1,11	,513
Kokandusring 40	1	3	1,11	,334
Automudelism 39	1	5	1,10	,525
Aeroobika 28	1	5	1,10	,435
Purjesport 36	1	5	1,10	,561
Lauatennis 23	1	5	1,09	,502
Võitluskunstid 33	1	5	1,08	,514
Noorteorganisatsioonid 41	1	3	1,08	,336
Rahvatants 29	1	4	1,06	,384
Kabe 30	1	4	1,06	,305
Fotoring 8	1	5	1,06	,397
Filmiring 7	1	3	1,03	,230
Lilleseadering 6	1	4	1,03	,242
Disainiring 5	1	3	1,03	,193
Ajakirjandus 45	1	2	1,02	,145
Lennumudelism 38	1	3	1,02	,164
Male 34	1	2	1,01	,103

Raamaturing 44	1	21,01	,103
Muusikliteater 15	1	21,01	,073

Lisa 4. Huvitegevuste grupeeringud

Kunstilised-käelised tegevused

Jrk. nr. ankeedis   Tegevused

1.	Kunstikool
3.	Kunstiring
2.	Käsitööring

Muusikalised tegevused

Jrk. nr. ankeedis   Tegevused

9.	Muusikakool
10.	Kitarriring
11.	Lauluring
12.	Koorilaul
13.	Solistina laulmine
14.	Ansambelis/bändis mängimine

Graafika ja fotograafia

Jrk. nr. ankeedis   Tegevused

4.	Arvutigraafika
8.	Fotoring

Teatrilased tegevused

Jrk. nr. ankeedis   Tegevused

16.	Näitering

Tantsulised tegevused

Jrk. nr. ankeedis   Tegevused

27.	Tantsukool
28.	Aeroobika
29.	Rahvatants
32.	Võimlemisring

Sport

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

18.	Jalgpallitrenn
19.	Korvpallitrenn
20.	Võrkpallitrenn
31.	Ratsutamine
26.	Kergejõustik
35.	Orienteerumine
36.	Purjespordikool
22.	Ujumistrenn
24.	Vehklemistrenn
25.	Laskmistrenn
23.	Lauatennis
17.	Tennisetrenn
37.	Jõusaal
21.	Maadlustrenn
33.	Võitluskunstide trenn

Mõttesport

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

30.	Kabe

Tehnika-alased tegevused

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

39.	Automudelism

Organisatsioonilised tegevused

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

41.	Noorteorganisatsioonid
43.	Skaudid, Noorkotkad ja/või Kodutütred

Lugemise-kirjutamisega seotud tegevused

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

42. Aineriing (nt. bioloogia-, geograafiaring jt.)

Lisa 5. Vaba aja tegevuste statistilised andmed

Vaba aja tegevuste statistilised andmed (N=186)

Huvitegevus	Min	Mix	M	SD
Kasutan arvutit meelelahutuslikul eesmärgil 54	1	5	4,80	,528
Kuulan muusikat 56	1	5	4,75	,627
Vaatan televiisorit 53	1	5	4,48	,960
Räägin, mängin telefoniga 58	1	5	4,37	1,038
Valmistumine järgmiseks koolipäevaks 46	0	5	4,32	1,057
Vaatan filme/videosid 52	1	5	4,05	1,041
Tegelen oma välimusega 76	1	5	3,86	1,324
Kodused majapidamistööd 47	1	5	3,67	1,022
Suhtlen/tegutsen koos pereliikmete/sugulastega 50	1	5	3,58	1,119
Hängin sõpradega 70	1	5	3,42	1,302
Kasutan arvutit õppimise eesmärgil 55	1	5	3,38	1,054
Käin sõpradel külas 111	1	5	3,32	1,182
Unistan, mõtisklen 62	1	5	3,28	1,428
Sõidan rattaga 109	1	5	3,27	1,228
Tegelen lemmikloomaga 49	1	5	3,26	1,654
Kuulan raadiot 57	1	5	3,07	1,414
Loen ajakirju/ajalehti 64	1	31	3,04	2,422
Olen tegevusetult, puhkan 61	1	5	2,91	1,398
Sõprade koosviibimised, üritused 99	1	5	2,75	1,211
Tegelen igasuguse tehnikaga 59	1	5	2,72	1,480
Käin ujumas 110	1	5	2,64	1,206
Koguneme mõne sõbra juurde, kellel pole vanemaid kodus 72	1	5	2,63	1,293
Poodlen/shoppan 75	1	5	2,55	1,144
Tegelen toiduvalmistamisega, kokkan 105	1	5	2,42	1,276
Loen raamatut 63	1	5	2,41	1,174
Jalutan looduses 91	1	5	2,40	1,228
Käin väljas söömas 78	1	5	2,33	,915
Tegelen kunstiga 66	1	5	2,30	1,378
Tegelen käsitööga 67	1	5	2,30	1,187
Käin pidudel/diskodel 95	1	5	2,17	1,092
Käin kinos 92	1	5	2,09	,902
Töötan taskuraha teenimiseks 101	1	5	2,09	1,187
Tegelen talispordiga 107	1	5	2,08	1,171
Tegelen ekstreemspordiga 106	1	5	2,08	1,325
Hoian nooremaid õdesid-vendi 48	1	5	2,05	1,380
Mängin, harjutan muusikainstrumenti 68	1	5	2,04	1,510
Filmindus ja/või fotograafia 60	1	5	1,96	1,251
Veedan aega oma poisi/tüdrukuga 73	1	5	1,94	1,415
Käin vaatamas spordivõistluseid 96	1	5	1,90	1,025
Käin raamatukogus 97	1	5	1,90	,950
Mängin lauamänge 89	1	5	1,89	,876
Aiatööd 51	1	5	1,88	1,114
Lahendan ristsõnu 88	1	5	1,87	,972

Tegelen matkamisega, käin reisimas ja/või väljasõitudel 103	1	5 1,83	,882
Käin kontsertidel 94	1	5 1,78	,836
Tegelen tantsimisega 104	1	5 1,76	1,295
Tarbin alkoholi 81	1	5 1,66	,875
Viibin avatud noortekeskuses 71	1	5 1,61	1,040
Fännan oma iidolit 77	1	5 1,58	1,012
Vabatahtlik töö 100	1	5 1,55	,825
Kirjutan lugusid 65	1	5 1,52	,999
Tarbin tubakatooteid 79	1	5 1,49	1,106
Teen vesipiipu 82	1	5 1,46	,852
Tegelen motosportiga 108	1	5 1,44	1,002
Käin kalal 112	1	5 1,41	,747
Tegelen oma koguga 87	1	5 1,41	,910
Käin teatris 90	1	5 1,40	,609
Kaklused, peksmised 85	1	5 1,35	,765
Külastan muuseume, näituseid 98	1	4 1,32	,543
Tubakatoodete, alkoholi hankimine 83	1	5 1,25	,654
Olen seksuaalselt aktiivne 74	1	5 1,23	,715
Tegelen graffititega, stencilitega 113	1	5 1,19	,714
Teen bändi 69	1	5 1,16	,646
Käin kirikus, osalen koguduse töös 93	1	4 1,09	,371
Muinasaja taaskehastamine, LARP või airsoft 102	1	5 1,05	,356
Puutun kokku varastamisega 86	1	5 1,03	,310
Tarbin uimasteid 80	1	3 1,03	,193
Uimastite hankimine 84	1	2 1,02	,126

Lisa 6. Vaba aja tegevuste grupeeringud

Õppetööga seotud tegevused

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

46. Valmistun järgmiseks koolipäevaks

Kodused ja perekondlikud tegevused

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

47. Teen koduseid majapidamistöid
48. Hoian nooremaid õdesid-vendi
49. Tegelen lemmikloomaga
50. Suhtlen ja teen midagi koos pereliikmete ja või sugulastega
105. Tegelen toiduvalmistamisega, kokkan

Televiisor, video ja raadio

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

52. Vaatan filme/videosid
53. Vaatan televiisorit
57. Kuulan raadiot

Interaktiivsed vahendid

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

- Kasutan arvutit meelelahutuslikul eesmärgil (internetis surfamine, mängud,
54. sotsiaalmeedia – msn, facebook jms.)
58. Räägin, mängin telefoniga

Filmindus ja fotograafia

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

60. Tegelen filminduse ja/või fotograafiaga

Tegevusetus

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

- 61. Olen tegevusetult, puhkan
- 62. Unistan, mõtisklen

Lugemisega seotud tegevused

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

- 63. Loen raamatut
- 64. Loen ajakirju/ajalehti

Kunsti ja käsitööga seotud tegevused

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

- 66. Tegelen kunstiga (joonistamine, maalimine, voolimine jm.)
Tegelen käsitööga (puutöö, kudumine, heegeldamine, tikkimine,
- 67. õmblemine jm.)

Muusikaga seotud tegevused

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

- 68. Mängin, harjutan muusikainstrumenti
- 56. Kuulan muusikat

Sotsiaalsed tegevused

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

- 70. Hängin sõpradega tänavatel, parkides, kaubanduskeskustes
- 99. Osalen sõprade koosviibimistel, üritustel
- 111. Käin sõpradel külas
- 72. Koguneme mõne sõbra juurde, kellel pole vanemaid kodus
- 73. Veedan aega oma poisi/tüdrukuga
- 95. Käin pidudel/diskodel
- 75. Poodlen/shoppan

Kultuuriasutuste külastamine

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

92.	Käin kinos
96.	Käin vaatamas spordivõistluseid
97.	Käin raamatukogus

Välimus

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

76.	Tegelen oma välimusega (soeng, riietus)

Sport ja liikumine

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

	Tegelen ekstreemspordiga (BMX, rulluisutamine, rulatamine, lohesurf,
106.	surf, ATV jm.)
107.	Tegelen talispordiga (uisutamine, suusatamine, lumelaud jm.)
109.	Sõidan rattaga
110.	Käin ujumas

Taskuraha teenimine

Jrk. nr. ankeedis Tegevused

101.	Töötan taskuraha teenimiseks